

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIX.

СІЧЕНЬ — 1978 — JANUARY

Ч. 335

НОВІ ДНІ

UNIVERSAL ILLUSTRATED MONTHLY

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові дні"

Головний редактор **В. Сварог**
Заступник гол. редактора **Д. Кислиця**

Редакційна колегія:

М. Дальний, О. Кошовал
Адміністратор **І. Мороз**, тел. 252-4553

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOVI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік)

Австралія — 6.50 австралійських доларів
Канада і США — 8.00 дол.
Франція — 25 франків
Англія — 4.00 англ. фунти
Всі інші країни Європи та Півд. Америка \$5.00

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

В Австралії:

Mr. S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide
S. 5001, Australia

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junied Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ВА "НОВІ ДНІ"

М. Підлісний, Торонто (з Чернігівських вечерниць)	\$25.00
В. Ростун, Чикаго, США	12.00
П. Неліпа, Торонто, Канада	10.00
К. Фольц, Австралія	10.00
В. Стадніченко, Любек, Німеччина	10.00
К. Телічко, Едмонтон, Канада	9.00
С. Вест, Пейніс, США	8.00
М. Кушляк, Селькір, США	8.00
В. Дикий, Денфілд, Канада	8.00
В. Павличко, Філадельфія, США	7.00
М. Березний, Ніягара, Канада	7.00
М. Ромас, Ля Саль, Канада	7.00
М. Коробець, Садбурі, Канада	7.00
А. Тертишник, Оттава, Канада	7.00
А. Крамар, Торонто, Канада	5.00
І. Кучерявенко, Торонто, Канада	4.50
А. Кремляський, Торонто, Канада	4.00
І. Обринда, Мансфельд, США	4.00
І. Гольм, Австралія	4.00
В. Красиловець, Торонто, Канада	4.00
А. Петречко, Ст. Томас, Канада	4.00
І. Данильченко, Міссіссага, Канада	3.00
Є. Рудевський, Саскатун, Канада	2.00
І. Даценко, Торонто, Канада	2.00
І. Колесник, Торонто, Канада	2.00
Вл. М. Дебрин, Торонто, Канада	2.00
П. Атаманюк, Австралія	2.00
Є. Чижів, Монреаль, Канада	2.00
П. Гуринов, Вінніпег, Канада	2.00
І. Дашилук, Торонто, Канада	2.00
Ф. Вовкодаз, Торонто, Канада	2.00
О. Денисюк, Іслінгтон, Канада	2.00
І. Прокоп, Едмонтон, Канада	2.00
І. Вискребець, Лондон, Канада	2.00
О. Третак, Ст. Губерт, Канада	2.00
О. Шпаківська, Бруклін, США	2.00
А. Супрунович, Нью Йорк, США	2.00
А. Філіпович, Мінеаполіс, США	2.00
А. Лисий, Гомкінс, США	2.00
О. Макогін, Парма, США	2.00
М. Матула, Мейплзуд, США	2.00
І. Трегубчук, Ірлінгтон, США	2.00
В. Андре, Вайсаде, США	2.00
М. Андре, Бруклін, США	2.00
В. Шумило, Сан Ліндро, США	2.00
С. Мацькевич, Чикаго, США	1.00

СПАСИБІ ВСІМ ЗА ДОПОМОГУ

Редакція і адміністрація "Н. Д."

На першій сторінці обкладинки: Так виглядає зима в лісі.

Second Class Mail Registration Number 1668

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

Printed by Basilian Press -- 286 Lisgar Street, Toronto, Ontario M6J 3G9 -- Canada

Література, публіцистика, наука, мистецтво

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

ВІД РЕДАКТОРА

ЖІНКА З СИНІМИ ОЧИМА

Дисидент В. МАРЧЕНКО розповідає про кагебістську "сирену"

МИСТЕЦТВО ПРАДАВНОЇ УКРАЇНИ

Стаття ШОНКА-РУСИЧА про початки народного мистецтва на території сучасної України

ПО ТОЙ БІК БЕЗОДНІ

Готична повість І. КАЧУРОВСЬКОГО, що пов'язує різні історичні епохи

СТЕПЕНУВАННЯ ВІЗІ

Елегійне оповідання В. БЕНДЕРА

ПІД ПЛАКУЧИМИ БЕРЕЗАМИ

Оповідання І. БОДНАРЧУКА про трудну зустріч

І МАНІЛО ПРО СЕБЕ ТА ІНШИХ

Ю. МОВЧАН пише про своє листування з І. Манилом

ПШЕНИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ НА УКРАЇНІ

Стаття Г. ГАГАРИНА про Миронівську с. г. дослідну станцію

ЄВРОПЕЙСЬКІ ВРАЖЕННЯ

О. КОНОВАЛ продовжує свою розповідь про подорож в Європу

ЩО Ж ТАКЕ СВОБОДА?

Стаття на світоглядні теми

У цьому числі нашого журналу надруковано відповідь Я. Гвоздецького на мою відповідь на його лист.

З його нового листа, переповненого жовчаними лайками, сумбурного й хаотичного, трудно зрозуміти, чого він, власне, хоче. Того, щоб у тому числі, де друкується його лист на оборону неомарксизму, не було ніяких нових аргументів. Але я охоче оприлюднюю цей його лист як своєрідний "історичний документ". Він буде в пригоді майбутнім дослідникам "неомарксизму".

Чи, може, він хоче, щоб "його було зверху"? В такому разі може заспокоїтись. На його новий лист я не збираюся відповідати по суті справи, бо в ньому немає ніяких нових аргументів. Але я охоче оприлюднюю цей його лист як своєрідний "історичний документ". Він буде в пригоді майбутнім дослідникам "неомарксизму".

Хочу відзначити лише одне: цей лист, написаний у типово-марксистській "дискусійній манері", недвозначно показує нам, якого політичного плюралізму, якої свободи думки і слова, якої толерантності й пошани до інакомислення можна чекати в країні, де влада буде в руках "неомарксистів".

До цього хочу додати ось що: я знаю Я. Гвоздецького як давнього приятеля "Нових днів". Ми можемо дотримуватись відмінних поглядів на те, яким має бути політичний і економічний лад у визволеній від Москви Україні. Можемо й сперечатися, подеколи досить запекло. Але мусимо не забувати того, що цей лад будемо визначати не ми. Вирішувати це питання будуть люди, що живуть там.

Тим часом у нас один спільний ворог і одна загальна мета. У нашій основній справі ми всі союзники. І я думаю, що наші другорядні й сьогодні не актуальні розходження не повинні зроби́ти його неприємелем журналу, відкритого для всіх думок, журналу, приятелем якого він був здавна.

У цьому ж числі Юл. Мовчан на основі листів, написаних йому покійним І. Манилом, порушує дуже актуальне питання про взаємини між письменниками і широкою публікою.

Весь комплекс цих проблем далеко не новий — не лише в нас, а й у інших країнах і в інші епохи. Думаю, що в тій чи іншій формі ці проблеми існуватимуть завжди.

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ "НОВИХ ДНІВ",

крім інших статей:

МАЙБУТНЄ КОМУНІЗМУ

Огляд статей в іншомовних часописах

ШЕСТИДЕСЯТНИКИ

Огляд статей в іншомовних часописах

У ПОШУКАХ ІНОСВІТНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Чи є розумні істоти на інших планетах?

Марксизм і Україна

У тоталітарній країні, щоб друкуватися, одержувати "гонорари" та здобувати сяку-таку "славу" за допомогою урядово-партійних установ, треба тільки мати якийсь літературний хист, а головне — поставити себе на службу урядовій пропаганді, тобто нахабно брехати людям увічі. Це шлях негідний чесної людини й українського патріота, якому лишається тільки або прирікати себе репресіям або не писати.

Зовсім інше становище в демократичних країнах, де уряди не примушують письменників бути їх пропагандистами. Тут письменник мусить здобути собі читачів, пропонуючи їм цікаві й корисні для них літературні твори.

Проте деякі з наших авторів дотримуються принципово іншого погляду. Вони вважають, що все, що вийшло з-під їхнього пера, мусить бути негайно розкуплене з самих патріотичних мотивів. Коли їхні твори не знаходять собі негайного збуту, вони скаржаться на те, що наші люди не купують їхніх книжок, бо не цікавляться нашою літературою, — тим самим прирікаючи авторів на розчарування, розпач і пасивність, а нашу літературу — на занепад.

На це читачі відповідають, що немає такого закону, за яким вони мусять купувати всі книжки, що їм пропонують. Особливо ті книжки, які не обіцяють цікавого й корисного читання, не захоплюють їх своєю художньою вартістю. Мовляв, "хтось щось напише, а ми мусимо купувати?" Мовляв, ті автори, що не можуть писати "купувальних" книг, нехай знайдуть собі іншу сферу для застосування своєї творчої енергії...

Справедливість вимагає відзначити, що в нас дуже багато захоплених розбудовою свого матеріального добробуту або просто малокультурних людей, яких не цікавлять ніякі книги — навіть талановиті й написані вельми кваліфіковано. В оточенні таких людей можуть задихатися й здібні письменники. І це стається...

Як же "просунути" книгу в читацьку масу? Звичайно, вартісну книгу, а не халтуру. Очевидно, це не вдасться зробити скаргами й наріканнями. Цього, на жаль, деякі наші автори не хочуть розуміти. Вони, між іншим, схильні перебільшувати вартість своїх творів, їхню художню й ідейну якість. І це, мабуть, теж неминуче, бо не багато серед літераторів людей, здатних цілком об'єктивно й самокритично судити свої твори.

Від початку цивілізації літературна праця завжди була працею драматичною, часто й трагічною для літераторів. Звичайно, для тих літераторів, які не хочуть жваво й самозаміловано козакувати на літературних луках.

Письменицький шлях — це шлях тяжкої праці, шлях самозречення й самопожертви. Цей шлях не встелено трояндами. Загальне признание й високі, чи бодай які-небудь, заробітки приходять не відразу, а після довгої трудної праці на самоті, нерідко в нужді. Історія світової літератури рясніє прикладами. Право бути письменником має тільки той, хто готовий на такий подвиг, часто подвиг тільки для майбутнього.

Звичайно, на цьому шляху часто гинуть справжні таланти. І це несправедливо. Життя й працю добрих письменників треба полегшити громадською пошаною і інтересом. Може, колись

Наприкінці жовтня м.р. відбулася зустріч д-ра М. Штерна з українцями американського міста Детройта. Крім цього, він був гостем українських лікарів цього міста. Доктор Й. Штерн виголосив цікаву доповідь на зборах, улаштованих місцевим відділом УККА. Велика аудиторія слухала його з напруженою увагою.

Після доповіді М. Штерна відповідав на запитання своїх слухачів. Один із них запитав його, чи маємо ми, українці в діаспорі, моральне право критично ставитися й навіть осуджувати тих із дисидентів, які за своїми переконаннями є марксистами.

Доповідач відповів, що серед тих людей на Україні, які не належать до привілейованого класу, дуже мало людей, схильних захищати марксизм будь-якого відтінку.

Доказом цього є те, що, наприклад, російські дисиденти, які виїхали з СРСР чи примушені були виїхати, не вважають себе марксистами й не підтримують марксизм. Советське життя цілком-вито скомпromетувало марксову теорію.

Далі доповідач сказав, що після розпаду СС-СР ніхто не схоче зберігати колгоспну систему в сільському господарстві та все те, що компартія наробила в советській економіці.

"Якщо серед українців взагалі, й серед дисидентів зокрема, ще є якась кількість прихильників советської політичної і економічної системи, то українська нація швидко їх "переболіє", бо вони не представляють значного відсотку населення України.

Український рух національного спротиву ставить своєю метою не саму тільки лібералізацію советського режиму, а національно-державне відродження України та знищення ненависної всім советської системи.

С. В.

у вільній Україні наші нащадки створять сприятливу й співчутливу атмосферу для тих письменників, які виявлять свій хист і бажання його вдосконалювати, вміння працювати наполегливо, віддано.

Ну а що можна зробити тепер? Як не допустити того, щоб повторилися драми Гайдарівського й Ситника? Щоб у часі потреби знайшлися в занепадом на душі письменника щирі приятелі, люди з серцем, які б підтримали його, не дозволили йому впасти в богемні настрої? Над цим повинні подумати наші письменницькі організації. Це їхній найперший, священний обов'язок.

Одним із найголовніших заходів має бути організація систематичної популяризації нових книг. На жаль, у нас замало літературних критиків і рецензентів. А чому б самому авторові не написати статтю про те, що він хоче сказати своєю новою книгою? А критика фахових рецензентів

Слово мають читачі

ЧИ УКРАЇНА БУДЕ САМОСТІЙНОЮ?

Чому Україна повинна бути самостійною? На перший погляд, питання ніби чисто реторичне. А проте, воно несе велике навантаження. Кожний, хто має точну відповідь на нього, тим самим додає більше енергії до загальної справи.

На мою думку, Ю. Мовчан умотивував потребу самостійності дуже вичерпуюче. Як кажуть, ні додати, ні відняти.

Щодо мене, то я повище питання поставив би в такій формі: чи *буде* Україна самостійною? Кожний з нас усвідомлює, що "повинна" ще не провадить до "буде".

Я гадаю, що Україна буде самостійною. Це лише справа часу. Вона має величезну кількість власної інтелігенції й армію високовиколених фахівців. Щоб утриматися на відповідному інтелектуальному, культурному й матеріальному рівні, ці два стани повинні мати, насамперед, місце й умови для мистецької творчості й промислово-комерційної підприємливості, місце й умови для

найширшого самовияву. Поки Україна залишатиметься на всесоюзному налігачі, ці два стани будуть приречені на вічну стагнацію, імпотенцію й ролю пасинка чи "козачка" на своїй власній землі.

Оскільки навіть у совєтських умовах ці люди стають щораз більше поінформованими своєю вартості, вони починають боротися за нормальне, гідне життя й діяльність. І раніше чи пізніше, у конкуренції з зайшлим елементом вони будуть змушені взяти на озброєння, і то в широких закроях, спочатку етнографічну солідарність, а далі національні пріоритети і, нарешті, державницькі ідеали. Лише ставши справжнім каталізаторним чинником і, опісля, провідною силою в республіці, ці стани відзискають рівність з російськими інтелігентами й професіоналами. І щойно в ситуації рівності вони спроможуться їх відтиснути.

Цей процес уже почався. Наразі він розвивається кволо, і це не повинно нікого дивувати. Дивуватися треба з того, що він взагалі почався

мусить бути не компліментарною, не реклямною, бо таким "рецензентам" читачі більше не будуть вірити. Треба, щоб рецензія була корисна й самому авторові, стимулювала б його до праці над своїм удосконаленням.

Самим письменникам треба поборювати в своєму середовищі сутички приватних самолюбств і амбіцій, не виправданих результатами їх творчості; колізії темпераментів; саморекляму; взаємні підступи й безпринципні сварки; богемство; сподівання на легкий успіх без систематичної праці над своєю самоосвітою — бодай у міру можливого в наших трудних обставинах.

Я одержав листа від О. Филиповича, брата відомого поета Павла Филиповича. Він прислав нам для публікації уривки з поеми П. Филиповича "Тарас Шевченко" і тепер протестує проти того, що в редакційній примітці зазначено, що ці вірші написані поетом початківцем. Справа в тому, що ці уривки дуже не схожі на пізніші твори П. Филиповича, і недосконалість їх художньої форми свідчить про те, що він написав їх, коли ще був молодим початківцем. На жаль, О. Филипович не повідомив нас про те, коли саме ці вірші були написані та коли вони надруковані в журналі "Життя і революція".

У листі до редакції А. Івахнюк пише, що міродайною нормою для нас є вживання терміну "радянський", бо він уживається в усіх слов'янських мовах. Це не так. Чехи не вживають слово "радецький", а пишуть "советський", хоч у їхній мові є слово "рада" і немає слова "совет". У болгарській мові пишуть "съветски", бо в ній немає слова "рада". У Польщі, як і на Україні, вживають офіційно слово "радзєцькі", але на Україні воно вживається тільки в офіційних писаннях, а не в мові народу. У народі кажуть таки "советський".

Ось і минув перший рік моєї редакторської праці в "Нових днях". Сподіваюся згодом, коли для цього буде час і місце, поділитися з читачами своїм досвідом і думками.

Тим часом щиро дякую і читачам, що лишилися вірними нашому журналові та прислали мені листи з заохотою, добрими побажаннями, критикою та порадами, й авторам, які, часто уриваючи час із свого відпочинку, безкорисливо допомагали мені в моїй нелегкій роботі, і всім, хто подавав нашому журналові фінансову поміч! Продовжуймо й далі, не заспокоюючись на досягнутому, поліпшувати "Нові дні" та розповсюджувати їх по всій нашій діаспорі. Всім бажаю щасливого нового року!

в тих пекельних умовах. Дві-три значніших моральних перемоги, як на одному вечорі сказав *Леонід Плющ*, і цей рух зможе привернути до себе працюючі маси.

Подібний рух помітно в усіх "союзних республіках", — в одних чіткіше, в інших слабше. Централістичний апарат намагається протидіяти цьому феноменові брутальними репресіями й адміністративним розпорошенням національних кадрів. Але дуже сумнівно, щоб московсько-комуністичним олігархам удалося покінчити з цим явищем. Не ті часи. Розвиток світової комунікації й інформаційних середників діє на користь борців проти всяких тираній.

Такі самі процеси починалися й розвивалися у всіх новопосталих державах. Державність там діставала перші поштовхи від конкуренції й конфронтації між льокальною інтелігенцією й інтелігенцією та апаратом, насадженими державою колонізаторів.

Таке саме повториться в Україні, в інших "союзних республіках" і в усіх підневільних країнах, у якому б кінці світу вони не були.

Раніше чи пізніше Україна буде самостійною державою.

Вір. БЕНДЕР

АКТУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ

Я щойно кінчив читати "UKRAINE AND POLICY OF THE ENTENTE" by ARNOLD MARGOLIN і познайомився з новим і дуже цінним історичним документом, якого нам так завжди бракувало у справах українсько-єврейських взаємин.

Цю книжку англійською мовою видала донька автора Л. А. Марголіна 1977 року з фінансовою допомогою Української Академії Наук у США (Academy of Arts and Sciences in the USA, Inc., 206 West 100th Str., New York, N. Y. 10025). Число картки в Конгресовій Бібліотеці є 77-084289.

Як зазначено, перший раз ця праця була видана в Німеччині у 1921 році російською мовою.

Для нас, несправедливо затаврованих антисемітизмом за російське "Бей жидов, спасай Россию!", праця А. Марголіна є майже нашою "секретною зброєю".

І постає питання: чому ми не видали цю працю "необмеженим" тиражем, англійською мовою, щонайменше 20 років тому? Якщо не цією книжкою, то якою ми збиралися запобігти появі "Погромщика"?

Чи в нашій ігнорації цього твору останніх півстоліття криється якась глибша мудрість, яку я недобачаю, чи це є лише ще один приклад нашої політичної "кмітливості"?

Буду вдячний за жмут світла на ці питання. Думаю, що і решта нашої "мовчазної більшості" радо почує ґрунтовне вияснення цих питань від наших наукових, політичних чи громадських установ.

Петро Кушніренко

МОЇ ЗАУВАЖЕННЯ

У редакторській відповіді В. Чапленкові є деякі речі, що вимагають вияснення.

"Жид — єврей". Не може бути двох думок про те, що інформаційне бюро УНРади, справді, не компетентне у вирішуванні мовних питань. Проте, завваження, щоб "запитати самих євреїв, а не за них розписуватись", мене здивувало. Кожна мова має свої традиції й не питається в жодного народу, як його називати. Чи ж ми питали німців, як їх звати? Адже не називаємо їх "дойчачми". Таких прикладів багато.

У нашій мовній традиції споконвіку ми називали жидів — жидь (поруч "юдей"), жидинь, жидовинь. Це загальна слов'янська назва. Однак для нас міродайна мовна норма. Голоскевичів *Правописний словник* (до речі, його рекомендував від УВАН В. Чапленко) каже писати — єврей. Так і треба писати.

"Советський — радянський". Твердження, що "слово 'советський' увійшло в усі мови світу..." — це перебільшення, бо, напевне, не всі. Слов'янські мови поводяться за законами своєї мови. Поляки не кажуть і не пишуть "советський", але "радзєцкі". Західні народи вживають термін "советський", але його ототожнюють з окресленням "російський" і вживають усуміш без будь-якого розрізнення.

На Україні вживають тільки "радянський". Здається, що Москві було б краще, коли б в Україні писали "советський", бо для світу це те саме, що й "російський". Але для нас міродайна норма: я думаю, що треба писати "радянський".

У журналі існує різноманітність у написанні російських імен, наприклад, Іван Грізний і Ніколай; Петро I і Єкатерина II (М. Олтанець, "Чому я за самостійність", там же). Чому робити з Грізного Грізного?

Ще одне побажання: не варто друкувати нікудишніх статей мовних "пуристів", що хочуть "очищувати" нашу мову. Такі "любачі" (за зразком "навчач", від слова "любитель" — "любач") мовного "пуризму" без філологічної освіти беруться за не своє діло. Незнання дає їм "відвагу" впевнено вирішувати мовні проблеми. Кому це потрібно? Хіба на те, щоб ворог мав чим нас на посміх виставляти?

Антін В. Івахнюк

ЧИ ТРЕБА СТАВИТИ ЦЕ ПИТАННЯ?

Мене трохи дивує питання: "Чому Україна повинна бути самостійною державою?" Чи треба його ставити?

Я ніколи не ставив перед собою такого питання, бо завжди був глибоко переконаний у тому, що Україна мусить бути самостійною державою. Незалежність тієї чи іншої держави — це поняття трохи іншого порядку, бо сьогодні навряд чи знайдеться хоч одна така держава на нашій планеті, яка була б абсолютно незалежною від інших держав економічно. Самостійність — річ іншого порядку.

Перед ким і для кого ставиться таке питання? Чи не зраджуємо ми себе в тому, що є ще серед

нас такі люди, які сумніваються в необхідності самостійності для України?

Я не думаю, що є потреба доводити, що для існування якогось народу (нації) необхідні всі атрибути, притаманні цьому народові: мова, культура, історія, релігія, звичаї тощо, які є ознакою цього народу в колі інших народів і, які мусять жити й розвиватися разом з народом, що можливо лише за умов самостійності.

Отже, без існування основних ознак окремішності народу — немає тієї окремішності, а, значить, немає й народу. А звідси й висновок, що можливість існування якогось народу може бути забезпечена лише його самостійністю.

Т. Хохітва

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВЕЧІР

30-го жовтня відбувся в Мельборні вечір творчості письменника-гумориста й драматурга Яр. Масляка. Доповідь про його життєвий шлях та творчість прочитав Дм. Нитченко. Два невеликі твори прочитав сам Яр. Масляк, а низку гуморесок — артисти Л. Максимішин, Ю. Михайлів, а також члени Клубу: А. та Н. Грушецькі, і В. Каспенкович.

Яр Масляк відомий своєю творчістю та громадською працею ще зі Львова. Він автор низки п'єс та скетчів, що йшли у театрі "Веселий Львів" та інших театрах. Він переклав 5 п'єс з німецької мови, а ще більше відомий в Австралії численними гуморесками, які часто друкував і під псевдонімом "Грицько Волокита".

4-Й КОНКУРС ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка в Мельборні оголосив 4-й конкурс юнацької творчості на прозовий твір авторів віком від 13 до 18 років та від 19 до 25. Конкурс оголошено терміном на 6 місяців: від 1-го грудня 1977 р. до 1-го червня 1978 р. Жанри: оповідання, новеля, казка, гумореска, нарис або репортаж, спогад, а для старшої групи й есей; розмір — не менше двох сторінок машинопису. Для кожної групи призначено по три нагороди: 100 доларів, 60 і 40 доларів.

Д. Нитченко

НОВА КНИЖКА ДМИТРА ЧУБА

У в-ві "Ластівка" в Австралії вийшла з друку нова книжка Дмитра Чуба "3 новогвінейських вражень" (На слідах Миклухи-Маклама), що має 128 сторінок, на крейдяному папері з 45 світлинами, триколіровою обкладинкою П. Вакуленка. Друк виконала Українська видавнича спілка в Лондоні. Ціна книжки в Америці й Канаді 3.50 дол. Гуртовим замовцям відповідна знижка. Замовляти у в-ві "Нові дні", в адміністратора п. Г. Мороза та в українських книжкових крамницях.

В-во "Ластівка"

ЧИТАЧІ ПРО НАШ ЖУРНАЛ

У минулому я передплатував "Нові дні", але занадто однобічний характер їх мені був не до вподоби, і я припинив передплату. Тепер "Нові дні" стали справді понадпартійним і загальнонаціональним журналом, таким, якого нині потребує наша діаспора. Тому я з задоволенням відновлюю передплату на цей журнал і певен, що він буде кращати й далі.

Д. Мірчук, Сан-Дієго, США

Я уважно читаю й перечитую кожне число "Нових днів". З задоволенням відзначаю, що вони продовжують славну бойову публіцистичну традицію свого незабутнього засновника Петра Кузьмовича Волинця.

К. Шонк-Русич, Нью-Йорк

Дякую "Новим дням" за їхні дуже актуальні "розправи" з нео- та євромарксистами. Я сподіваюсь, що відповідні матеріали цього журналу прочитають наші молоді інтелектуалісти. Деякі з наших молодих інтелектуалістів чомусь раптом "полівішали". Полемічні статті журналу допоможуть їм довідатись правду про марксизм.

Інж. А. Качор, Манітоба

Я високо ціную "Нові дні". Ще ні одне наше видавництво не видавало такого культурного й цікавого журналу.

Я народився в селянській родині на зеленій Буковині і колись учився української мови аж... чотири години. Але потім вивчав її самотужки, "самопасом". Як тут не сказати: спасибі румунам за їхню працю над нами!...

Ілля Панасюк, США

В. Чапленко зовсім безпідставно критикує мову "Нових днів". Нехай він уважніше аналізує мову наших інших часописів та порівняє їх з мовою "Нових днів". Тоді він побачить, що стріляє не туди, куди треба. Правда, в "Нових днях" іноді буває чимало коректорських недоглядів, але це вже інша справа.

П. Тертишний, Флоріда

ПОМЕР ВАСИЛЬ КУРИЛИК

3-го листопада ц.р. помер у Торонто в лікарні відомий канадський маляр, українець Василь Курилик.

Народжений у 1927 році в Альберті, він прожив із своїми батьками на фермі типово для українських піонерів суворе життя. Переживання дитячих і юних років (батьки його походять з Буковини і живуть тепер недалеко Торонто), були для нього не лише мотивом численних картин, але й атмосферою його творчості.

Жінка з синіми очима

(Підсоветська бувальщина)

У неї сині очі, й коли зустрічаєш її погляд, виникає не таке вже часто в нас почуття довіри й взаєморозуміння. Принадну зовнішність підкреслено атестацією "пріма-стюардеса республіки". Було від чого втратити голову...

До Марини ми зайшли випадково. Надворі була журлива невимовна сльота, й перебравши всі можливості розважатись, я й моя приятелька Світлана вирішили провести час у її друзів Перваків. Природно, я не мав жодних ілюзій щодо інтелектуальної вагомості вечора в товаристві стюардес.

Тим більшим сюрпризом було зустріти гарну, інтелігентного виду жінку, яка вміла говорити на різні теми. Почувши мою мову, вона здивовано скинула очима на Світлану, однак швидко зорієнтувалася й сама перейшла на українську мову. Така незвична в Києві толерантність зворушила мене, і я в думці поставив їй другий плюс.

Марина не давала погаснути нашій розмові. Показала свою бібліотеку. Побачивши серед її книжок томик Леніна англійською мовою, я засміявся:

— Вивчаєте Леніна?

У погляді Марини я помітив раптову зацікавленість. Марина витлумачила моє речення не в тому сенсі, який я мав на увазі, тобто сприйняла його як випадок проти доктрини. Вона почала мову про свою роботу, про те як стюардесам доводиться червоніти по самі вухи перед чужоземцями в зв'язку з убогістю советського сервісу.

— Ми не спроможні конкурувати з Заходом. Там чудесні проспекти, ілюстровані журнали, кольорові листки. А те, що пропонуємо ми, жалюгідне. Зате цю книжку знайдете в кожному літаку. Ніби хунвейбіни носимось ми зі своїм вождем перед чужоземцями, а вони тільки сміються з нас.

Такий лад мислення мені, звичайно, імпонував, і я щораз більше захоплювався жінкою-розумницею. Далі вона розповіла, як з власної ініціативи описує пасажиром "матір городів руських"—столичний Київ. Відзначила, що їй завжди подобається розмовляти чистою українською мовою.

Я зауважив, що для родини українських інтелігентів у них замало видань рідної літератури. Лад мого мислення, без сумніву, теж припав їй до серця, бо Марина взялася гаряче пояснювати, що вона дуже-дуже любить Шевченка. Тепер я вже явно бачив її в своїх обіймах. Цього просто вимагала спільність наших духовних поривів.

Але вона не знаходить у сучасних письменників нічого вартого уваги. В чому причина? Хто винен? Про це вона й сама хотіла б щось від кого-небудь довідатися. Я радий був почути таку щиріу затурбованість незадовільним станом сучасної української літератури. Приємно здивувала мене зустріч із одностудницею там, де я найменше цього чекав. А я, песиміст, мав намір іти на вулицю з ліхтарем — шукати в Києві українця. Треба все пояснити цій щирій людині. Адже вона, як безліч інших моїх обдурених земляків, не знає, що в нас насправді твориться.

І я заговорив про те, як творчій інтелігенції замкнули уста на замок, як ми задихаємося за муром брехні, не маючи й найменшої змоги сказати правду. Адже й зараз в СРСР відбувається те, що й у 1937 році. Сотні українців заарештовані лише за свої переконання. Я казав те, що завжди носив у душі, забуваючи про обережність, нехтуючи гіркий досвід моїх попередників—вільнодумців.

Я завершив нашу розмову коротким викладом історії українського національно-визвольного руху. На запитання Марини стосовно жорстокостей бандерівців я розсудливо пояснив:

— Говорячи про ОУН, слід завжди мати на оці ті ідеали, які вона відстоювала.

Коли ми вийшли від Перваків пізно ввечері, Світлана зауважила:

— Нащо ти так розбазікався? Міг би бути стриманішим.

— Але ж вона твоя приятелька!

Світлана нічого не відповіла, тільки похитала головою. Мовляв, такі речі не пояснюють.

...Після цього ми кілька разів бачилися з Мариною та її чоловіком. Я аналізував різні хиби соціалізму, сумував над неможливістю що-небудь змінити. І кожного разу я зустрічав у ласкавому акварині її очей інтерес і розуміння.

**

Під час слідства Марину Первак, у числі інших, допитували про мою антисоветську "діяльність". І свідчення були стенографічною копією наших розмов. Але я за це на неї не гнівався, пояснивши собі цю точність її свідчень страхом перед КГБ.

А потім сталося те, що буржуазна преса називає "судом над дисидентами". Вирок можна було прочитати на обличчях прокурора й головуючого. Так що я слухав одностудній винування з інтересом лише у відношенні до того, наскільки

вміло свідки демонстрували свою незгоду з моїми націоналістичними висловами й мислями. Вони були змушені відвойовувати собі місце на щасливій советській землі...

Моє місце було вже точно визначено. Більшість свідків, свідомі своєї нещирости, кидали мені винуваті погляди, оповідаючи, що я їм давав читати, що говорив їм про події в Чехії, як я характеризовав советський політичний "лад".

Марина прийшла "елегантна як лялька". Розуміється, я не сподівався сповіді "дочки віку", тим більше монологу української Жанни д'Арк. Я був настроєний почути що-небудь у стилі попередніх промовців. Однак, вона стала розпинати мене, ніби вдову за подушне. І, як сказав той єврей, що заскочив свою жінку з коханцем у ліжку, "це мені якось відразу не сподобалося".

Розкидуючись лозунгами, які зробили б честь найдикішим сталінським часам, вона з реакційним буржуазним ученням вирішила, очевидно, звести остаточні порахунки саме на моєму процесі. З її виступу я довідався, що український націоналізм ледве дихає і незабаром має зникнути з лиця землі. Мене як носія ідеології така перспектива глибоко опечалила. Я вже настроївся був тяжко заридати, коли чергова шпилька цієї партійної амазонки пробудила в мені мужчину.

Я пригадав один з передсудових вечорів, коли Марина ніжно тиснула мені руки й говорила речі переважно компліментарні. Я не відмовив собі в задоволенні поцікавитися, чи не пригрівала вона зазначеним способом клясового ворога. Її люті після цього не було меж. Через мене похитнувся її престиж, роками створюваний добробут. Та й у советському "суді" прислухалися до таких подобиць. І вона почала верзти те, чого взагалі ніколи не траплялося під сонцем. Первак стала огидною, і мені здалося, що ось-ось вона зарохає й побіжить по залу, як рудий носоріг із відомої п'єси Іюнеско.

Мій адвокат, який намагався виобразити мене заблуканою овечкою в монолітному таборі советських людей, став на мою оборону. В його голосі задзвенів метал, коли він поцікавився:

— Якщо Марченко допускав антисоветські висловлювання, то чому ви не сповістили советські органи своєчасно?

Питання було поставлене руба, й ухилитися від нього було неможливо. Марина попросила в судді дозволу не відповідати, але та, не бачачи для цього підстав, відмовила. І тоді в залі пролунала фраза:

— Свого часу я дала знати відповідним органам.

Адвокат оглянувся на мене з безнадійним виразом обличчя, мовляв, істина мені друг, але моя праця мені дорожча. Ну, ясно, у функції советських юристів не входить розкриття агентів політичної поліції.

Мені слова Марини пояснили багато. Тепер я знав, чому КГБ свої дізнання почало допитом моїх друзів — пілота Віктора Потеряйла і його дружини. Ось звідки знання моїх рис характеру

(Закінчення на 8-й стор.)

Я вільний!

Поему "ІСТОРІЯ "ХВОРОБИ" (Щоденник кандидата в шизофреніки) М. Руденко написав між 11 і 29 лютого 1976 р. Поема ця набула поширення в українському самвидаві. Вона є сповіддю людини, яка приречена на ув'язнення і насильне "лікування" в психіатричній тюрмі. Свідомий того, що

Неначе виноградина в давильні,
Під прес нещадний скоро попаду,

М. Руденко гордо каже:

То ж хай дурбуди, хай в'язниці —
А я таки своє скажу.

І він гідно й відважно продовжує:

Що б там не скоїлось, в серці ясніє
Дивна, смішна жадоба:
Вірю, що ямби —
Не шизофренія,
Мислення —
Не хвороба...

Перебуваючи на психіатричній "експертизі", свої почуття М. Руденко чи не найкраще висловив у такому вірші:

Плету вінок...
Хоч не сонети,
Але, читачу, не карай:
Без ямбів психорай —
Не рай:
Тут швидко збудешся кебети.

Ось черевань спесивий знову
Свій демонструє інтелект.
Він каже:

— Українська мова
Лише убогий діалект...

Ці "істини" були відомі
У Петербурзі всім панам.
Якби ж то їх лише в дурдомі
Терпіти випадало нам!...

Плету вінок, щоб якось жити.
Та часом мариться мені:
Вже визрівають в зернах жита
Нових віків нові пісні.

І там не буде,
Отих,
Хто в карцери гребе...
Нотуй: майори КГБ
Теж божеволіють,
Бо —
люди...

У психіатричному госпіталі М. Руденка охоплює почуття свободи. Він кидає повні презирства слова тим письменникам, які гнуть перед владою:

І холодно в душі, і хмари відчаю
Заволокли мої старіші дні.
Та гляну я на вас — і раптом помічаю:
Добродії, ви ж заздрили мені!

Нехай, по-вашому, я тільки божевільний,
(Не володію відчуттям доби!) —
Я вільний — чуєте?...
Я нині справді вільний,
А ви — раби!

ТЮРЕМНА ПОЕЗІЯ МИКОЛИ РУДЕНКА

У Самвидаві поширюється вірш ув'язненого
Миколи Руденка, що його тут передаємо.

*Так просто все: напишеш каяття —
І роздобудеш право на життя.
Лише десяток слів, чи, може, фраз —
І все вчорашне вернеться нараз:
Дерева й квіти в іскорках роси,
Та за вікном дитячі голоси;
Та риба в озері, та в небі птах,
Та смак цілунку на твоїх вустах,
Як свідчення любови й доброти..
І тільки ти — уже не будеш ти.
Похилений, змарнілий від недуг
Ти — тільки оболонка, а не дух.
Тепер старі костюми примірай,
Удосконалюй кабінетний рай.
Топчи ту ж саму стежку в гай —
Не вернеш душу втрачену свою.
Лише десяток вимучених слів,
Які ти у потьмаренні наплів —*

*І вже тебе нема,
А є пітьма.
Є у людину схована тюрма.*

18. 8. 1977

Я. СЛАВУТИЧЕВІ — 60 РОКІВ

Ярові Славутичеві в цьому місяці сповнилося
60 років віку.

Гай-гай, як лине невблаганний час! Чи давно
ми ще були вогнеокими юнаками-початківцями,
що бадьоро борсалися в холодних хвилях життя,
щоб щасно вибратися на твердий суходіл! І ось
шістдесят років. І ось уже чуб сріблиться сивими
нитями... І ось щоразу товстішою стає книга спо-
гадів...

Але Славутич — козарлюга міцний, ще про-
живе, як не дальші 60 років, то більшу їх части-
ну, напевне!

Приятель

ЖІНКА З СИНІМИ ОЧИМА

(Закінчення з 7-ої стор.)

та моїх родинних обставин. Але кінець-кінцем
хіба існування інституту "стукачів" для мене
новина?

Первак закінчила спецвідділ факультету чу-
жих мов Київського університету. Викладала на
курсах стюардес для закордонних авіаційних лі-
ній, обслуговувала переважно урядові рейси.

Де була моя голова, коли мене так "клясично"
обдурювали? Мене мало насторожити вже те, що
вона в 1972 році супроводила академіка Писа-
ренка під час його подорожі в Лондон чи Париж.
Так просто в Советському Союзі за кордон не
випускають.

Ну, а моя власна кагебівська сага? Тричі мені
на різних рівнях пропонували стати секретним
співпрацівником. Капітан Юшкевич свого часу
так старанно пояснював мені, чому саме моя
скромна особа привернула до себе особливу ува-
гу органів КГБ. Адже "Літературна Україна" —
центр, навколо якого крутяться "всякого роду
людиці". А я, молода розумна людина, працюючи
в цій газеті, бачу всіх, хто туди заходить. Отже
я мав стати термометром, за допомогою якого
буде досліджуватися суспільство.

Термометром я не став з тим щасливим наслід-
ком, що зберіг власну гідність і опинився в конц-
таборі. Але це в минулому. Не сидить той, хто
нічого не робить. Я ж намагався щось зробити і
дещо зробив. Тепер з Уралу можу порадити:
обачніше користуйтеся послугами Аеропорту...

("Самвидав")

ТВОРИ О. ТЕЛІГИ

Жінки, об'єднані в Українському Золотому
Хресті, вшанували Олену Телігу в 35-річчя її
геройської смерти, видавши дбайливо зредагова-
ний збірник, у якому надруковані: вся поетична
й прозова творчість Покійної, її життєпис, спо-
гади і матеріали про неї й літературно-критичні
оцінки її творчості. Редактор О. Жданович до
цих розділів додав примітки, що полегшують
розуміння опублікованих матеріалів.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

В першу річницю смерти, яка сталася 26 гру-
дня 1976 року, замість грудки землі на могилу
колишньому своєму вчителеві і другові та першо-
му ініціаторові побудови пам'ятника Т. Г. Шев-
ченкові у Вашингтоні, Д.С., шановному Івану Пи-
липовичу Дубровському, складаю пожертву на
розбудову журналу "Нові дні" в сумі 15.00 дол.

Вічна Йому пам'ять!

Токар Володимир

Мистецтво прадавньої України

Початки народного мистецтва на землях сучасної України, як указують археологічні джерела, сягають ще епохи палеоліту.

Першими пам'ятками народного мистецтва є знахідки з палеолітичної Мізинської стоянки на Чернігівщині. Найдавніші стоянки людини кам'яного віку, відкриті археологами у Києві, Мізині, Пушкарях, існували близько 25-15 тисяч років тому. Це прикрашені різьбленими геометричними мотивами вироби з іклів (бивнів) мамута, орнаментовані фігурки, амулети.

Серед творів мистецтва того часу найбільший інтерес становлять стародавні скульптури — невеличкі статуетки жінок, зроблені з кістки або каменю.

Можливо, тверді матеріали свідчать про наївне вірування в те, що душа людини може існувати в зображенні цієї людини і загине, коли воно зіпсується. З другого боку, в очах первісної людини саме ця віра сприяла виробленню особливого почуття — почуття влади над тваринним світом.

Багато статуеток відтворюють образ Матері-Прародительки, яка в первісній родовій громаді користувалася особливою пошаною (за матріярхату).

Знахідки Мізинського поселення дають надзвичайно багатий матеріал для характеристики мистецтва пізнього палеоліту.

У Мізині відкрито було цілу майстерню з наборами кремінних знарядь — різноманітних різців, свердликів, проколів. Стилізовані фігурки жінок, птахів та тварин суцільно вкриті складними візерунками.

Значну групу серед скульптурних творів Мізинської стоянки становлять невеликі фігурки з одним округлим потовщеним кінцем. Поверхня їх покрита вглибленим геометричним орнаментом, часто зі складними меандровими візерунками. Найчастіше їх трактували як зображення птахів. Проте глибоке вивчення форм і орнаменту цих скульптурок дає можливість розглядати мізинські статуетки як стилізовані постаті жінок.

Меандровий орнамент на виробах з Мізинської стоянки — найдавніший не тільки на території України, а й в усьому світі. Він з'явився на кілька тисячоліть раніше, ніж у стародавній Греції. Дослідниками виявлено сліди і скупчення кістяних виробів мінеральної фарби — вохри різного кольору. Такі виразні живописні малюнки на кістках тварин з Мізини не мають собі рівних серед усіх світових знахідок палеолітичного мистецтва.

Про художні смаки тогочасних людей можна судити з жіночих прикрас: крім браслетів, знайдено підвіски-буси (намисто), зроблені з кісток

тварин, з мамутових іклів, черепашок, морських молюсків, що мали за призначення оберігати носія-власника від "злих духів" та сприяти успішному полюванню.

Широко відомим зразком художнього різьблення є також гравірований малюнок на уламку мамутового бивня, що походить з Кирилівської стоянки в Києві.

Зигзагоподібні візерунки з углиблених ліній і карбиків знайдено в Романківській стоянці на Дніпрі; відомі вони також із Клинецької стоянки на Житомирщині та Гінцівської стоянки на Полтавщині.

Досягненням у розвитку культури людства в епоху пізнього палеоліту було також спорудження жител для захисту від несприятливих природних умов.

Житло мало вигляд невеликої конусоподібної наземної будівлі, основу якої становив каркас із дерев'яних жердин. Зовні житло вкривали шкурами й обкладали кістками тварин. Кілька таких жител, розташованих близько одне від другого, утворювали пізньопалеолітичні стоянки.

У період неоліту та в епоху міді-бронзи спостерігається значний прогрес у розвитку матеріальної і духовної культури на території України. В неолітичну епоху розвивається керамічне, ткацьке, деревообробне ремесло, а разом з ними й різноманітна орнаментика.

Кургани кочовиків епохи міді та бронзи ще й досі височать в українських степах, а відома Кам'яна Могила з малюнками на кам'яних стелях її гротів є однією з найвидатніших пам'яток мистецтва тих часів. Відома також Пушкарська стоянка на Чернігівщині. Той ланцюг тягся через Радомишельську стоянку на Житомирщині до Молодового на Середньому Дністрі (пізній палеоліт).

Перехід до нових способів обробки каменю в період неоліту, при виготовленні знарядь праці, винайдення нових, доти невідомих матеріалів для виготовлення зброї й речей домашнього вжитку (з бронзи, кераміки) значно розширили технічні можливості первісних майстрів у здійсненні їхніх творчих задумів.

За неоліту люди почали вже обпалювати глиняні вироби. Від того часу глина стала основним матеріалом для втілення в скульптурі образів навколишнього світу.

Серед первісних скульптурних творів, знайдених на території України, найцікавішими з мистецького боку є трипільські статуетки, що найчастіше зображають жінок (село Трипіль на Київщині). Ці племена протягом III—II тисячо-

КАЛЕНДАР НАШИХ ПРЕДКІВ

Календар їх люнарний —
В десятичнім мірилі.
О який же він гарний
У меандровім стилі!

Де ж ті діти природи,
Живши в єдності з нею,
Узяли до вподоби
Десятичну ідею?

Для борні й для роботи —
На руках десять пальців;
Десять пальців на стопах —
Для походів і танців.

А вагітна дружина
Десять місяців ждала,
Щоб світ Божий дитина
Першим криком вітала.

І меандрові взори
У рисунках мизинців —
Тих часів архитвори,
Невмирущі в низинці.

У гуцульських Карпатах,
В вишиванках яскравих,
Вони й досі на чатах
Предків вічної слави.

літь до нашої ери заселяли величезну територію, просунувшись спочатку з Балканського півострова у Придністров'я, а потім до берегів Дніпра. де злилися з місцевим населенням. Знаряддя праці трипільців виготовлялися з каменю та рогу, а пізніше з'явилися й вироби із самородкової міді, виготовлені за допомогою холодного кування.

У трипільців була поширена орнаментована кераміка. Орнамент наносили на посуд двома способами: розмальовуванням і за допомогою заглибленого, прокресленого рисунку.

Трипільські майстри розписували посуд фарбами: червоною, білою, бурюю і чорною або червонувато-коричневими (брунатними) кольорами.

Мотиви орнаменту трипільської кераміки надзвичайно різноманітні, але загалом переважає спіраль і меандр. Орнамент органічно пов'язувався з формою посуду, вкривав його суцільно або тільки верхню частину.

Звертає на себе увагу надзвичайна різноманітність типів трипільського посуду, досконалість, а нерідко і витонченість його форм та орнаментів.

Прямолінійний геометричний орнамент зустрічається тут так само рідко, як і криві лінії в кераміці дніпро-донецької культури.

За часів епохи міді-бронзи найбільший інтерес становили будови. Вони були видовженої форми, прямокутні в плані з дво- або чотиристоронньою покрівлею. Вхідні двері будівель мали високий поріг, вікна були округлої форми. Деталі зовнішнього вигляду трипільського житла можна уявити на підставі вивчення його глиняних моделей, які самі по собі є цікавими зразками ряду інших конструктивних деталей житла того часу.

На початку II тисячоліття до н. е. виникають курганні могильники, які з тих часів стали характерною рисою ландшафту степового півдня України. Над похованням часто споруджувалась кам'яна викладка у вигляді великого плоского кола-кромлеху.

Розкопана поблизу села Колосівки, Хмельницької області, гробниця так званої волинно-подільської мегалітичної культури мала прямокутну форму, що складалася з двох камер: передньої невеликої і основної майже квадратної.

В епоху міді-бронзи з'являються прикраси з металу: різної форми браслети, відлиті або ж зігнуті з довгих пластин чи дроту.

Цікавою пам'яткою, що належить уже до раннього періоду залізного віку (VIII ст. до н. е.), але ще тісно пов'язана з традиціями мистецтва епохи бронзи, є скарб золотих виробів, викопаний в с. Михалкові, Тернопільської області. Серед знайдених там речей виділяються тяжкі діядеми з розеток, фібули, стилізовані фігурки хижаків. У способі стилізації зображень можна бачити вплив мистецтва трипільців.

Багатою орнаментикою відзначається кераміка епохи бронзи. Поряд із шнуровим орнаментом, посуд у цей час прикрашали колами, заштрихованими трикутниками, зигзагоподібними смугами, фестонами.

У I столітті до н. е. на степових та лісостепових просторах нинішньої України та на берегах Чорномор'я існувало високорозвинуте мистецтво античних держав та численних племен скитських,

сарматських та інших. Вони залишили після себе багату спадщину, якою користувалися народи й наступних часів.

Скитське мистецтво відіграло велику роль у формуванні слов'янської культури і було одним із джерел мистецької спадщини слов'ян. Гадають, що значна частина скитів поселилася у лісостепових районах і підкорила під свою зверхність місцеве населення. Скити прийшли з заволзько-прикаспійських степів; значну частину їх становили царські скити — це було войовниче плем'я.

Мистецтво скитів своїм походженням досить різноджерельне. Кераміка, прикрашена заглибленими геометричними візерунками, що заповнювалася білою фарбою, продовжує місцеву традицію, яка існувала в епоху пізньої бронзи. Скитське декоративне мистецтво позначене певною стилістичною цілісністю. В ньому широко використовуються мотиви, в основі яких лежить зображення тварин. Зображення тварин утворюють ніби своєрідний орнамент, який скитські майстри використовували для оздоблення побутових речей, одягу, зброї. Широкого розповсюдження набула також композиція, в якій зображувався хижак — барс чи грифон, що роздирає якусь тварину.

Певний інтерес являють скитські кам'яні статуї. Вони зображують скитських воїнів у характерному вбранні, з башликом і ріжком у руці.

До оригінальних пам'яток належить також наверх із зображенням бога Папая, знайдене при розкопках на Лисій горі у Дніпропетровській області.

По той бік безодні

ГОТИЧНА ПОВІСТЬ

— Що за історія? — подумав Арсен, — моя бабуся сказала б "навождення": ніхто її тут не знає... Правда, він якось дивно забув її прізвище і коли намагався пригадати, то воно не тільки не спливало на поверхню з глибин пам'яті, а, навпаки, йому починало здаватися, ніби ніколи він не знайомився з цією гарною, такою неподібною до інших студенткою, ніколи вона не запрошувала його до свого села, ніколи не казала: "Таж у селі Переплутах кожне знає про Ладу, спи-

Серед скитських поховань зустрічаються високохудожні вироби з реалістичним трактуванням сцен з життя і побуту скитів. Відомі вироби IV-III ст. до н.е.: срібна ваза з Чортотлицького кургану, з рельєфним фризом, на якій зображено скитів, що ловлять диких коней; гребінь і обклашка горита з військовими скитськими сценами з кургану Солоха, обклашка горитів з Чортотлика, Ільїнців і Мелітопольського кургану.

Зразком звіриного стилю раннього часу є золота рельєфна фігура левиці або пантери з Кермеського кургану на Кубані: тіло хижака важко спирається на ноги; хвіст, кінці лап і вуха покриті підібганими до живота передніми ногами. Роги тварини послужили основою для своєрідної гіллястої орнаменталізації. Кістяні голівки тварин і птахів, якими оздоблювали псалії — кістяні або металічні стрижні, що вживались як вудила в роті коня, походять з Жаботина, Черкаської області, і ряду місць Поділля, де знайдено предмети з тотожним оздобленням.

Своїм корінням звіриний стиль скитів наближається до мистецтва стародавнього Сходу — Передньої Азії, з якою скитам доводилося мати тісні стосунки. До певної міри на скитів впливали й урартійці, котрі населявали сучасну Вірменію та південну Грузію в IX-VI ст. до н.е.

На переломі нашої ери традиції скитського мистецтва живуть у художніх виробках сарматських племен, які витіснили скитів з південних степів України.

Для сарматських виробів характерна поліхромія, оздоблення зброї та різних ужиткових речей вставками з дорогоцінного каміння та кольорової емалі.

У мистецтві Київської Русі відігравали ролю античні традиції — в монументальному мистец-

тайте першого-ліпшого...", а все це був лише химерний сон, що його він прийняв був за дійсність...

Арсен Роговенко, аспірант Київського університету, працював над дисертацією про залишки праслов'янських вірувань у побуті українського народу. Його колеги збирали по селах — а борше вигадували самі — колгоспні куплети на честь п'ятирічок і перемог соціалізму і виходили кандидатами наук, докторами, академіками, а він усе тупцював на місці, бо поставив собі за мету: знайти бодай одну слов'янську мітологему. Справді бо: у "Слові о полку Ігоревім", у літописах київської доби, у хроніках Гельмольда, Тітмара, Адама Бременського, у Длугошевій історії Грюнвальдської битви збереглося зо три десятки імен поганських богів, починаючи із загально-індоевропейських, а може й уселюдських, Перуна — він же Перкунас — Бйорн — йоргон — Парджанія — та Сварога, що його ім'я з санскриту розкривається як Бог Неба, а зі староперської як Бог Сонця і що через нього стає зрозумілою самоназва народу гварані як "людей (чи дітей) Сонця", — і кінчаючи льокальними,

тві, архітектурі, книжковій мініатюрі та літературних творах. Володимир Святославович, повертаючись із походу на Херсонес (Корсунь), привіз античні статуї і поставив їх на головній площі Києва.

Крім скульптури (привозного і місцевого походження), зустрічаються численні теракоти, фрескові розписи, портрети, писані енкаустикою, Деметри в Керчі та "художник", намальований на кам'яному саркофазі з Керчі.

Визначною пам'яткою візантійської архітектури в Криму є церква св. Івана Предтечі в Керчі (X-XII ст.).

Мистецтво широко входило у побут давніх слов'ян: одяг оздоблювався вишивками; жінки носили численні прикраси — намисто, вінці тощо; побутові речі прикрашались орнаментом.

До Черняхівської культури (II-IV ст.) належать численні бронзові вироби виїмчатої емалі (склиця) — фібули, пряжки (зображення богині на пряжці з Новгороду Сіверського на Чернігівщині). Стародавня традиція зберігається і в творах ювелірного мистецтва. Жінки носили вбрання, прикрашене золотом та сріблом — діядеми, персні, сережки-кульчики, браслети та фібули (виявлено скарб у с. Хар'ївка, біля Путивля, VIII ст.).

Слов'янські скульптурні зображення богів були з дерева та каменю. В літописі збереглося повідомлення, що князь Володимир прийняв християнство у Києві і "постави кумири на холму... Перуна дерев'яна, а главу его сребляну а уст злат и Хорса, Даждбога, и Стрибога, и Симарьгла, и Микось. И жрягу им, наричающея боги".

Стародавня слов'янська культура, що формувалася протягом довгого часу, характеризується винятковою цілісністю і самобутністю. На її основі виникла культура й мистецтво Київської Русі.

другорядними, як Ний — бог мерців, або Блуд, що збиває мандрівників з дороги і водить їх мавнівцями, — але нема жодної розповіді про їхнє народження, чини й пригоди...

І ось тепер ця студентка розповіла про загублене поміж хащами невеличке село Переплуги, де пібито, не зважаючи на пропаганду войовничого атеїзму й викорінення забобонів, збереглася віра, жива віра в ті сили, що їм поклонялися наші предки...

Може, там збереглася, бодай фрагментарно, якась мітологема... Але студентка не знала цього слова, він узявсь їй пояснювати, його перебили, його, не то її хтось покликав, вони розійшлися не попрощавшись, ніхто їх, здається, не знайомив, а коли згодом він хотів знайти цю студентку, щоб ліпше розпитати дорогу, то нікому із спільних знайомих — а мусіли ж бути такі знайомі, інакше, як би вона потрапила до їхнього товариства? — він не зміг чи не зумів розтовкмачити, про кого саме йде мова.

Найгірше, що він якось відразу забув її прізвище, а може й не забув, а просто не запитав, вважаючи це недискретним...

Однак, це був не сон: незабаром він таки довідався, що село Переплуги справді існує, тільки воно називається тепер інакше, а розташоване воно кілометрів за двадцять від залізниці — йому назвали найближчу станцію. І хоч селу тому вже разів зо три міняли назву, але в тих околицях є ще старі селяни, котрі спрямують його, куди треба.

І от, село він знайшов. На станцію прибув о десятій ранку, а село відшукав щойно надвечір, бож було до нього не двадцять кілометрів, а добрих тридцять, та ще двічі він завертав не туди, куди слід, і мусив вертатись.

Та найприкріша несподіванка спіткала його в Переплугах: у селі, де лише яких півсотні дворів, ніхто не знав і не чув про жодну "студентку Ладу".

Валізка, де були магнетофон з батарейками, кілька книжок, товстенький зошит у твердій обкладинці (щоб зручніше записувати селянські розповіді), дощовик, свіжа сорочка, пара білизни, буханка хліба й позичені чоботи, на випадок поліського бездоріжжя, — намуляла йому руки — щойно тепер, у селі, він відчув її вагу і свою втому.

Але, йдучи від хати до хати, він не міг нічого дізнатися:

На запит про Ладу, жінки мовчки, понуро, хитали заперечливо головою, дехто з чоловіків пробував жартувати:

— Ладу шукаєш? Нема в нас ніякого ладу, саме безладдя...

А з гурту парубків почулося навіть погрозливе:

— Іди ліпше звідси, поки тебе не налаждали...

Тож він вирішив: забратися з цього негостинного села, поки ще не стемніло і заночувати в іншому, привітнішому, а якщо ні, то й під копицею в полі, а завтра дсведеться ні з чим повернутися до Києва.

Тож на вигоні за селом він перевзувся, узяв валізку у праву руку (селом, де існувала можливість, що доведеться вітатися з людьми, він

тягав її в лівій) і похнюпившись, побрів до далекої станції.

— Я так і знала, що ви мене не знайдете... — засміялося поруч. Він здригнувся й аж кинувся: зовсім нечутно — бож боса — його догнала і йшла поруч із ним висока русява дівчина.

На ній була вишита, тільки чомусь не хрестиками, а гладдю, полотняна сорочка, рясна селянська спідниця (Арсенові згадалося, що влітку весь одяг сільських дівчат складається лише з цих двох речей: сорочки й спідниці...), а в руках вона тримала мотузку.

Перехопивши його здивований погляд, вона додала:

— Йшла по худобу, а тоді згадала, що ви саме сьогодні мали приїхати.

Хіба вони домовлялися про день? — майнуло в Арсена. — Справді, він перепрацювався, забув прізвище, забув, що вона мала вийти йому назустріч...

Тільки... хіба це вона, та сама студентка Лада, що оповідала йому про село Переплуги і про його старовинні дохристиянські звичай... (...вона не казала "дохристиянські", може, поганські, та кож ні, яке ж то було слово?...).

І він сказав:

— Вибачте, невже ви Лада... Я чомусь уявляв вас зовсім інакшою... (а думка: це, мабуть, від перевтоми — він навіть дівочих рис не може тримати в пам'яті... Тепер, коли вони вже зустрілися, треба буде затриматися тут до кінця літа — і відпочити за всі роки безнастанної праці...).

Вона засміялася:

— Ні, то була не я, а моя сестра... одна з моїх сестер. Нас тридцять сестер — і кожна Лада.

Арсенові жарт сподобався, тим більше, що обличчя її відразу проясніло, змінилося, і на нього війнуло тим теплим чаром, який спонукує хлопця казати дівчині, що вона — єдина на світі...

— А чому ж вас у селі ніхто не знає? — ще трохи спантеличено запитався Арсен.

— Усі знають, тільки не признаються... — І додала: — Це через батька. Сердиті на мого батька...

Вони йшли все далі від села, що його десь позаду вже заволік луговий вечірній туман.

Світляки креслили в повітрі миттєві смуги; зрідка така смуга ніби вривалася: світляк сідав на листок чи билину й гасив свій ліхтарик, а іноді світляна крапка, то роздимаючись, то пригасаючи, продовжувала миготіти в повітрі: це означало, що летючий вогник потрапив у пазутину і, в безнадійній борні за життя, борсається там, щоб розірвати нерозривну липучу сітку або звільнитися з цупких павучих лап, з яких йому немає визволення.

Арсенові знову стало якось млосно на серці — але тільки на одну хвилину: чому вони йдуть до лісу, чому не зупиняться, пощо йому тягатися з валізкою, коли все одно треба буде вертатися?

— А де ж ваша корова? — вільною рукою він показав на налігач.

— Корова? — перелитала вона. — Хіба я вам казала "корова"? Це може бути сарна або щось... Вони десь там... — і показала на хащі, — поблизу від домівки...

(Продовження на 26-й стор.)

Ступенування візії

Елегійне оповідання

У відділку "кнайпи", призначеному її власником для нас, учорашніх дивізійників чи, як він інколи фаміліярно казав, "юкс", ще не було нікого. Підлога, столи, підвіконня — все вимите й начищене. Яскраво горіли жарівки, виблискували мідні важелі на прилавку. З інших відділків долітав дзвін склянок і тихі перемови англійців.

Узявши по склянці пива, я і Олег підійшли до каміна, в якому жваво палахкотіло полум'я. Я сів у м'яке крісло й витягнув ноги на невисокий ослінчик, що стояв уздовж чорної, відкритої пащі каміна. Тепло від полум'я загуторило по підшвах моїх черевиків. Воно охоплювало кісточки над п'ятами, потім приємним струменем текло під вогкими штанами до колін.

Проти мене, в таке саме крісло вмовився Олег. Надіславши пива, він поставив склянку на ослінчик і розгорнув невелику книгу — розвідку про постання Землі. Куди б він не йшов — на базар, до кіно, на працю чи до кнайпи — він обов'язково брав із собою щось для читання й у принагідні хвилини прикипав очима до сторінок.

Він розкрив книгу, але зір свій скерував на дешеву картину, що висіла над камином. Мабуть, давно, років сто або й більше тому, якийсь студент чи аматор орудував олійними фарбами, і з його трудів вийшов вид бурхливого моря, піністі хвилі якого здіймалися над бортами трищоглового вітрильника. Низько, майже над щоглами, висіли темносірі хмари. Вітрила були згорнуті — певна ознака, що довкруги шалів шторм. Палуба безлюдна. Всю її добре видно, бо судно якраз перевалилося через гребінь хвилі і падало носом у заглибину. Продовжний перекий корабля був як на долоні. Сокири, прив'язані до бортових поруччів; дві порожні шлюпки на боках; кінці лив від вітрил; гаки; два якорі спереду; надпалубні кабіни; дві гармати на кормі із стволами вбік; штурвальне колесо і силует самотнього моряка біля нього.

Задум маляра нескладний: самотність "у квадраті". Самотність штурвального у відношенні до палуби, корабля, і самотність вітрильника у відношенні до безмежного, оскаженого моря. Сучасні знавці мистецтва напевно схарактеризували б цей вид як ступенування візії.

— Море, море, — зітхнув Олег. — Дивлюся, й жаль мене огортає...

"Осінь", подумав я. "Непривітний вечір, обов'язковий дощ, що мжичить і мжичить, немов би невидима запечалена велетенська істота тримає над країною густе сито і виливає крізь нього свій

набобілий жаль сльозами... І самотність"...

— Тільки не ліризуй, — сказав я вголос, бо хоч Олег був майстер "вилити серце" під акомпанемент отакого ідеального смутку, в той час я не мав "густу" для мінорів та сентиментальних "рецитацій".

— Ні, ні, не тривожся, — сказав він заспокійливим тоном. — Жаль мене огортає з іншої причини. Прикро мені, що скінчивши десятирічку, я досьогодні, до двадцять шостого року життя не знав, чому морська вода солоніша. Тепер ось вичитав...

Він закрив книжку, поклав її ребром на колінах і запитав:

— А ти знав?

Я дивився на картину. "Самотність?... Ніби маю друзів, душевної порожнечі, ніби не відчуваю, маю чимало зацікавлень. І все ж — самотність... Навіть зараз вона тисне на серце, здавлює мозок і бренть над вухом бемолями. Я маскую тугу за домом, але вбити її безсилий. Вона живе, ворухиться й розростається..."

Чому морська вода солоніша, я теж не знав. А це ж — елементарна річ. Ураз пригадався вчитель географії, високий, розсіяний, вічно чимось заклопотаний, немолодий чоловік, убого зодягнутий, у брезентових, полатаних черевиках. З його великих сірих очей завжди линував сум, а ми дражнили його Рогом Доброї Надії і по дитячому знущалися з нього ("Школярі — жорстоке плем'я", де я недавно вичитав). А він так і не пояснив нам, чому морська вода солоніша. Він питав нас про льодовикові періоди, і ми відповідали стереотипними реченнями, але до цих пір я не знаю, що саме зумовило таке раптове похолодання на землі. Все це належить до елементарної освіти, а в мене — середня.

"Усіх нас загризає туга, і всі ми ховаємося з нею. І я, і Олег, і всі оті молоді земляки, що вже вилаштувалися понад прилавком, щоб ковтком віскі викликати в собі багаття гумору й веселости..."

Ось уже два роки Олег знається з молоденькою англійкою, ходить з нею, але говорить про свій роман рідко. Невже і вона нітрохи не неутралізує його почуття загубленості, безцільності, порожнечі й випадковості? Чому він завжди якийсь непевний, збентежений і ніби заляканий?

Самотність у квадраті. Прогаяний час. Я не тільки нічого не знаю про морську воду. Я майже нічого не знаю про кохання. То війна, то полон, то почуття неприналежності до нового суспільства. Гіпертрофічна соромливість. Бажання бути любленим і незграбність, скам'яніння у випадковій компанії дівчини. І туга...

До бару зайшов майор. Я не знав його прізвища. Всі хлопці кликали його "пане майор", і я теж. Ще знав, що він уенерівський старшина, приїхав до Англії з Німеччини, з діпійського табору, трохи применшивши свій справжній вік. Він жив в іншому гостелі і ми зустрічалися з ним лише коли-не-коли, як приїжджали до міста.

Він купив склянку джину і підійшов до нас, підставляючи долоню до полум'я в каміні. Я підвів очі. Уже старий, із поморщеним, вицвілим обличчям. Коли він розтулював уста, я бачив жовтаві зуби. Тонка, жилага шия. Він сьорбнув

кілька разів із склянки, помітно відтанув і розслабнув.

— Ну ж і погода! — прорік він, напевно, з метою почати розмову. — Пробирає до кісток. А колись, бувало...

Навіть не поцікавившись, чи ми хочемо слухати, він ураз гайнув у далеке минуле й дуже образно описав українську осінь у листопаді: холодні дощі, багно по коліна, присталі коні, і степ безкрай.

— Але молодому що? — жваво провадив він. — У чоботях хлюпоче, сухого місця нема, а він про дівчат мріє!...

Він трішки сп'янів від джину й говорив без упину. Інші хлопці, що сиділи за столами й біля прилавку, підвелися, підійшли до нас. А з майорових уст лилися оповіді про пригоди та військові бравади. То він описував нам бій під Шепетівкою, то епізод з наступу на Київ, то якусь парадну в Житомирі.

— Кіннота в ті часи була окрасою війська! Уявіть собі наш полк: сімсот шабель, всі коні — донські скакуні, рекузували на одному кінському заводі. Всі хлопці в кошушках, на головах шапки-бирки, хвацько збиті набік, при боці шаблі вилискують! Вилаштувалися на майдані — любо глянути! Спереду двох бунчужних малиновий полковий та жовто-блакитний прапори в стременах тримають. Мороз січе, інєє мережить кінські морди, а хлопці сидять у сідлах, як закамянілі. Довкруги стовпище народу, запрудили всі чотири сторони. Дівчат повно, зиркають на піднянутих молодих кіннотників, одна другій щось нашіптують, соромливо посміхаються...

Потім він описав в'їзд полковника на площу і віддавання йому рапорту одним із старшин.

— Я був тоді молоденьким поручником, ад'ютантом ходив у полковника. Іду на своєму вороному вслід за ним, приписову дистанцію тримаю. Любуюсь виструнченим полком і крадькома на дівчат зиркаю...

Я заслухався. Він оповідав образно, немов би той спектакль відбувся вчора. Масть коней, оздоблені вуздечки, розчісані гриви, наблищені стремена, начищені чоботи — всі ці дрібні деталі він вигортав з пам'яті без труду, і у всій його розповіді не вичувалося й дрібки фальшу.

Воякові такі спектаклі дуже потрібні, подумав я. Лише на отаких виставах вояк почувається об'єктом шани й уваги, і ці вияви він сприймає, гордий і щасливий, як належну данину, як найвищу винагороду за своє небезпечне ремесло. Бо наступного дня в поході, в атаці, в засідці він знову опиниться далеко від народу, і в обіймах жаху заглядатиме в очі лукавій долі, бажаючи її, щоб не зреклася його й не покинула в полі трупом на трапезу крукам... Так, у бою вояк самотній. Довкруги — юрма вояків, товаришів, але він у пазурах самотності, яку ненавидить і якої боїться.

А майор не вгавав. З якою бравурністю, із завзяттям він описував свою тодішню вроду і оповідав як у нього "втрискувалися" дівчата з першого погляду. І як він покидав Україну і оглядався на "сумовиті вітряки", і на "заплакані тополі", і на коханку, яка довго вимахувала хустиною на прощання. І як кінь під ним крутився

дзигією, напнявши шийку колесом та нервово пирхаючи ніздрями — "мабуть, передчував довгу, непривітну чужину".

У цьому місці його голос затремтів. Хтось із хлопців подав нову чарку джину, і він осушив її одним духом. І враз блиск у його очах згас — вони стали сіро-матовими. І ввесь він ніби поменшав, згорбився, зіщулювся. В моїх грудях щось шпигнуло, щось жалісливе, співчутливе. І мені чомусь дуже схотілося знати, чому він ураз поменшав: чи від усвідомлення, що між тим молодим, уродливим ад'ютантом і його сьогоднішнім виглядом не було нічого спільного, та що минулі тридцять років висушили на ньому все буйне віття, а з його давніх коханок зробили сивих бабусь? Чи, може, від дальшої перспективи, яка окрім "самотності в квадраті" нічого більше не віщувала?

Я дивився на нього із співчуттям. Подібних "серцеїдів" я зустрічав чимало, і всіх їх мені було шкода. Окрилені молодечими успіхами, вони фактично ніколи не виростають, і отак, як майор, висохши й вицвівши, продовжують жити далекими візіями та уявляють сцену свого лицарського повороту до тієї самої вродливої дівчини, що стоїть збоку шляху, виглядаючи свою любов. Вони не можуть уявити собі, що за ці тридцять років та дівчина втратила зуби і тепер старенькою бабусею шамкотить до онука, якщо взагалі ще ходить по цьому світі.

"Ні, зі мною такого не може статися", почав я себе тішити. "Не може статися!", майже вголос крикнув я, хоча й не міг знайти пояснення, чому саме чогось подібного не могло статися мені.

"Ні, мені такого не станеться", рішуче подумав я. "Бо я не маю чого пригадувати. Саме коли я почав придивлятися до дівочих ліній у класі, почалася війна. І ніжні, нові почуття так і не вибували. Потім окопи, фізичне скам'яніння й душевне зчерствіння, та ще гасло "Всьоразно війна", коли найпотаємніше ставало дешевим, відкритим і приступним, коли принадне, втративши таємничість, вже не вабило, не зроджувало романтичних рим. Справжнього кохання мені так і не довелося пізнати. А чи доведеться?"

Полум'я в каміні прибрало форму великого, золотого пера, гострий кінець якого завзято рвавсь вгору, ніби хотів там у чорняві вивести літерами химерну ворожбу мені, майору і всім нам.

Потроху бар спорожнів. Залишилися лише я, Олег і майор, який стояв у задумі між нашими кріслами. Його очі прикипіли до полум'я, і з куточків стікали вниз по щоках старечі паточки, як ото в людей, що відтають в кімнаті після морозу.

Він мовчав. Де він зараз мандрував думками? До кого промовляв, кого викликав? Що йому ввижалося? Може, знову вхопившись думками за гриву буйної молодости, несамовито втікав від старечої самоти, від почуття непотрібності й зайвості?

Зімкнувши очі, я бачив його молодим, безжурним, сміливим і винахідливим. Разом із кінним полком він напевно, проїхав Україну уздовж і впоперек, і, напевно, приподобався не одній дівчині, не одній жінці. Він, мабуть, усім їм обіцяв і всіх пестив та, як і кожний вояк у поході, всіх

Під плакучими березами

Оповідання

На горищі в хатчині з мутним віконцем у стелі гостює в батька син з України.

Сиділи віч-на-віч задивлені один в одного. За-морожені, з прихованим недовір'ям. Двадцять років і віддаль у просторі між Україною і Канадою стерли з їх сердець родинні почування. Син згадував батька, мов бачив з примарного сну: десь було сонце у вишнях, стукала в шибку вікна надломана гілка, дотулялись до його обличчя мокрі повіки батька... А батькові немов учора: поцілував спляче дитя, не встиг плігнути за ворота, як його наздігало, плачучи — "Не лишай мене!..." Тепер цей синок сидів напроти батька дорослою людиною з цигаркою в руках, з серйозним поглядом, мов на суді. Звичне струшування цигарки над попільничкою, зліт брів під стелю і неспокій очей — тривожать батькову душу. "Ну, то з чого почати" — подумав бать-

ко. Заходився частувати сина: різав ковбаси, помідори, поставив чарки. Син оглянув обстановку хати: ліжка, грубка, самовар... Скромна обстановка нічим не натякнула, звідки тут брались оті багаті куфри різного добра, що надсилались в Україну?

Батько вже налляв чарки, вже простяглись руки до чарок, ще надумувались. Стояла мовчанка. Крадькома дивилися один на одного, загублені, відшукуючи себе у рисах облич, у віддихах, в озерцях очей. Сиділи в тузі за тим, що забрали в них роки.

Синові тяжко було освоїтись з тим фактом, що це тут дорога до вимріяного в думках батька скінчилася. Вимріяного батька вже не буде, бо ним буде тепер оцей дідусь без двох пальців, який ніколи йому не снився. До того син таїв у душі почуття до того нового теперішнього "папи", про якого цей, мабуть, і не знає. Той батько був набагато йому ближчим. Повернувся з війни, Мати нічого не сказала, що він не рідний йому батько... Той "папа" підняв його з землі на руки, взув у перші чоботята й повів його записувати в школу. Записав його на своє прізвище. Тільки по довгих роках, коли стали напливати куфри добра з Канади, мати якось проговорилась. "Папа" — заготовник, розпоряджається куфрами, але, мамі зась!...

Тепер, коли вони з цим батьком піднесли чарки й батько зупинив чарку в повітрі, дождаючи першого слова від сина, син якось зам'явся і не-сміливо запитав:

— Скажіть, будь ласка, як вас по-батькові звати?

Батько зніяковів. Чарки зависли в повітрі. На стіні між іконами зозулька викувала дванадцятку.

— Я Софронів, сину. Софрон — твій дідो. Не-біжчика десь там у якійсь Мордовії замордува-ли... Не оповідала тобі мати? — запитав батько. Син затягся димом.

швидко забував, як і вони його. І якщо б грома-дянська війна скінчилася перемогою патріотів, до яких він належав, то сьогодні він, напевно, був би справжнім генералом, оточеним пошаною, і "романси" далекої молодости навряд чи навер-талися б на пам'ять.

У тім і трагедія, думав я, що різниця між ви-грашем і програшем безжалісна. В одному разі він, напевно, дослужився б до високого рангу, влаштував би родинний затишок і у вільні вечори писав би спомини про бойовий маршрут свого полку.

А тепер безконечні мандри дорогами чужими, змарніла молодість і врода, і непомітний прихід старости. А довкола світ, у якому вирус життя, але в якому завжди чужеся самотнім, покинутим і непотрібним, бо лише на власній землі відчу-ваєш свою органічну приналежність до всіх.

Яка ж черства часом доля тих, які першими озиваються на поклик сумління, беруть зброю, стають під стяги, щоб боронити себе й свою батьківщину!

Я глянув на годинник. Через двадцять хвилин відходив останній автобус до нашого гостелю. Немов би змовившись, я і Олег почали підводи-

тись з крісел. Тривожним сигналом наш намір дійшов до замріяного майора. Він запобігливо подивився на нас і благально сказав:

— Що, і ви йдете? Ще ж рано! Може, я за-багато говорю, га? Прошу, не йдіть, я ось ще куплю по чарці...

Він таки справді благав. Він не бажав, не хотів, боявся залишитися в барі сам, віч-на-віч із своїми споминами, бо, окрім них, у нього нічого більше не було.

— Пане майор, — лагідно відповів Олег, — наш останній автобус відходить через кілька хви-лин. Прикро, але нам час іти. Думаю, що ми ще зустрінемось...

Благальна усмішка поволі сповзла з обличчя майора, і воно на наших очах перетворилося на печальну маску. Ми рушили до вихідних дверей, а він застигло дивився на самотній вітрильник, що здався на ласку стихії. Потім опутився в по-рожнє крісло, яке в цьому спорожнілому барі теж було самотнім.

З якогось відділку долинули звуки "зітера". Антон Карас співав про повоенну печаль старого Відня.

Лютон, Англія, 1952

— Щось пригадую, але коли це було? Пройшов час, забулось...

— От так, кажеш, забулось..., а тут, — приклав руку до грудей, — не забувається.

— Ну, то будьмо, Дмитре Софронівчу!

— З приїздом, сину! Але, вибач, не по-батькові мене зви, а таки батьком.

— Попробую! — сказав син і вихилив чарку.

Випивали, закушували, ніяково поглядаючи один на одного. Сонце біля мутного віконця павуком снувало золоту тканину. Зозулька між іконами вигойдувалась, кукала. Батько поправив скатертину на столі.

— Ну, то оповідай, сину! Оповідай, як там живеться вам? Як мама?

— Нічого, я б сказав, добре... Слова ці залоскотали горло — син бо не любив неправди — звик був так відповідати на запитання.

— Ну, то добре, що добре, — сказав батько, схиливши голову в задумі. По хвилині сказав:

— Мама мені не писала, чи отримала останню мою посилку... Я вислав шкіру на взуття, а матері сукенку і хустку...

Син знизав плечима. Пригадав собі, що мама просила переказати батькові, щоб нічого з однінця їй не вислав, бо "папа" гнівається.

Чарка за чаркою, слово по слову, й вони трохи відтанули. Батько розпитував сина про знайомих людей, про плачучу березу, що росла біля воріт, де він так любив посидіти на лавочці і поспівати з матір'ю, про яблуні, насаджені вздовж межі від сходу, але в сина була тільки відповідь: "Усе в нас змінилось до непізнання". Промовчав те, що "папа" березу зрубав, хату перебудував, що матеріні пісні тепер частіше бринять сльозою.

Син намагався повернути розмови в царину своїх зацікавлень: його цікавила індустрія цього міста, життєві умовини робітників, їхня зарплата, просяв батька розмовляти з ним по-англійському, щоб виправити свою англійську мову, яку тільки в школі вивчав... Вийшов з-за столу, походжав по хаті, заглядаючи в кожен куток. Зупинився біля дзеркала, поправив собі шевелюру, зав'язав краватку. Тоді з-за плечей з протилежної стіни глянула йому в очі усміхнена юність батьків: батько з матір'ю в молодому віці: "А ось, які вони! Молодці!" — подумав син. Він тепер пересвідчився, що сам більш схожий на батька, ніж на матір.

— Гей, а це відколи? Як тут моя мама взялася? — запитав батька.

Батько оповів йому, що недавно отримав мамину світлинку, знайшов свою таку ж саму з юних літ, пішов до фотографа і замовив спільний портрет. Батько вийшов усміхнений, а мати, немов трохи засоромлена й засмучена. Син подумав: "Було б мамі, коли б папа це побачив..."

Постукав у двері сусід, кум Петро. Увійшов з оберемком риби, нанизаної на поворозку.

— О, гості! Вітаємо, вітаємо! — вигукнув сусід. — То це мій похресник Любомир? Той, що ми його тут охрестили? Він може й нічого не знає про це? — звернувся до Дмитра Софронівча.

— То таке, сину. Ти там, а ми тут тобі хресні справили, — якимось вибачливо промовив

батько. — Я залишив тебе там неохрещеним і це весь час муляло мені душу. Я порадився з добримі людьми і вирішили тут справити тобі хресні. Думаю, таке: виходиш на працю й те знаєш чи повернеш... А не зле воно мати тобі хоч хресного батька в Канаді... То ми тебе тут заочно охрестили, не змінюючи твого імені, додали тобі друге ім'я — ім'я твого діда Софрона.

Син стояв ні в цих, ні в тих, украй зніяковілий. Не знав чи бути вдячним людям, чи посміятись із цього. Хресний батько підніс чарку, проспівав на всю хату якийсь тропар і весело заговорив: Залишайся, сину, тут... Батько потряс кишенею, стягне маму, ми тут знайдемо тобі гарну україночку, оженишся й заживемо! Ти не дивись на те, що ми тут з твоїм батьком отак скромно, по-кавалерському. Це тільки тому так, що ми не зберемось із своїми родинами. Це наша покута, але ми переживемо це!... Зберемось із своїми, а тоді і в наше віконце загляне сонце!...

Син нічого не сказав, почувався незручно. Зі стіни дивилась на нього його мати. Хата наповнялась новими людьми, що приносили харчі й напитки. Його обцілювали незнайомі люди, з ікон дивились на нього бородаті святі. Годинник на стіні вистукував і викукував, Любомир метнувся в двері, навімання пішов вулицями, зупинився в якомусь парку на лавочці. Тут він збирався з думками, наводив лад у своїх почуваннях. Потім забіг до телефонної будки й викликав Дмитра Софронівча.

— Гелло, Дмитре Софронівчу! Чуєте мене, батьку? Це я, Любомир. Пробачте мені, що скажу вам те, чого увічі не посмів. Я забув передати вам привітання від мами. Мама просила, щоб ви нічого їй більше не надсилали... Влаштуйте собі життя по-своєму, а про неї забудьте!... Мені жаль вас, бо бачу, що ви чутлива людина, але обличте! Перестаньте жити тим, чого давно вже немає. Усе вже не те, що було. Навіть мама вже не та, якою ви собі уявляєте. Вона щаслива з тією людиною, з якою тепер живе... Ви чуєте мене, батьку?

У металевій скриньці щось захлипало, а опісля далекий скрегіт ринви обізвася. Миролуб вернувся на свою лавку. "Чи не забагато я сказав? Чи справді мати забула батька? Чи справді щаслива з цим чоловіком? Хто мені дав право за неї говорити?..."

Він згадав, як мати часто сідала на лавку під березою, наспівуючи улюблені пісні. Як плакала, коли "папа" стинав березу, коли переорювали межі і викидали розквітлі яблуні. "Мати пише листи до батька крадькома..." — подумав:

— Хто це дав мені право відбирати в людей те, чим люди живуть? Чи не злочин я роблю?

Миролуб зірвався з місця, проходжувався парком. Зупинився біля дитячих гойдалок. Приглядався, як батьки саджали діток на гойдалки... Чужина обізвася до нього чимсь людським, ніби батьківським. Він підійшов до них, щоб поговорити для мовної практики. Зразу впізнали, що він чужинець. Привітали, сіли на лавочці. Говорили відверто про те, що цього гостя цікавило.

Веселі голоси дітей, клопотання батьків, скрипіт гойдалок і кружляння кольорів відізнались у

Іван Манило про себе й про інших

Документи часу

26-го грудня м.р. минула перша річниця з дня смерті Івана Манила-Дніпряка.

Уже одне те, що він видав на еміграції 10 збірок своїх творів (хоч залишив чимало ще недрукованих оповідань, повість і навіть один роман), як також те, що впродовж останніх 30-ти років його ім'я часто можна було бачити в нашій пресі, свідчить про те, що він залишив помітний слід в еміграційній літературі. Питання про те, наскільки або в якій мірі його твори можна вважати "графоманськими", що часто закидали йому його противники, є питанням цілком суб'єктивним. Як доречно пише Анатолій Галан, "графоманство — річ умовна, яку можна інтерпретувати і так, і сяк, себто для певної частини читачів навіть добра річ може бути віднесена до графоманської писанини. Адже не здригнулася рука Юрія Смолича написати, що творчість Івана Багряного — це "зловредна графоманія". Хоч тут, очевидно, діяло не особисте переконання, а партійна настанова" (лист до автора цих рядків).

А що Ів. Манило мав більше, ніж треба ворогів і тут, на еміграції, і на батьківщині, то це є тільки ще одним доказом того, що "колючий сміх" Манила був справді дошкульний. Цензурована Москвою преса в поневоленій Україні намагається приховати від народу літературну діяльність української еміграції, проте у віршиську "Заблуда", поміщеному в журналі "Дніпро", ч. 2 за 1962 рік, советський холуй Жолдак пише:

Вітійствуй і кричи собі, Манило,
А наша правда ходить по землі.
Тебе я закопав давно в могилі
З тавром ганьби й прокляття на чолі.

Манило не забарився дати таку відповідь:

З тавром ганьби й прокляття — авжеж! —
Плюєш на мене й шкіриш зуби клято,

Миролюба голосами матері й батька. Він забіг у телефонну будку, набрав номери:

— Гелло! Гелло, батьку! — У слухавці далекі тривожні гудки. Ще раз і ще раз накручував. Але ніхто не озивався.

Звихрений новим почуттям, побіг до батька! Під його ногами шамотіло листя, опалі золоті кучері красуні — осени.

Бо з партквитком в "раю" московському живеш,
Хрущову й Брежнєву вилизуючи п'яти...

("Феномен")

Крім літературних творів, Манило залишив чимало цінних листів. Якщо в листах можна читати "душу" їх автора, то в листах Манила можна читати не тільки його "душу", але й його характер, його щирість. І хоч не з усіма його поглядами чи твердженнями можна погодитися, хоч багато його спостережень мають дуже суб'єктивний характер, проте одного не можна заперечити — цілковиту незалежність його думок і поглядів.

Автор цих рядків протягом останніх років провадив з Ів. Манилом досить жваве листування. Оскільки після смерті певної особи не тільки можна, але часом і треба оприлюднити те, що з якихось причин за її життя було б недоцільно оприлюднювати, я взяв за потрібне навести з Манилових листів те, що має або "загальний характер" або те, що й на сьогодні є актуальним.

7-8 років тому Манило заходився коло видання "Волосожару" — "української літературної газети в екзилі", на яку він покладав великі надії. Він писав: "Волосожар" або Плеяди — це назва — зоряного скупчення в сузір'ї Тельця. В переносному розумінні це означає групу людей, зв'язаних між собою спільною метою, одним ідеалом... Б. Грінченко в "Словнику" пише: Волосожар — сузір'я Плеяд". Або в Ів. Котляревського: "Уже Волосожар піднявся, віз на небі вниз повертався" ("Енеїда", розділ 6). Навіть тут, у США, пізніми вечорами можна бачити на небі сузір'я з семи зір. Воно сяє понад віками й народами. Тому я писав у поезії "Волосожар":

Не страшні нам хмар примари,
Буде радуга в полях!
Золотий Волосожаре!
Просвіти на Київ шлях!"

І далі Манило пише: "Волосожар" ніколи не збанкрутує, але в мене велика літпраця, і тому я не зможу дуже часто його видавати та й стримується з видатками з власної кишені, щоб по дурному не збанкрутувати. Можливо, що після нової війни, якщо її переживемо, видаватиму журнал у Києві або в Запоріжжі на Хортиці".

Але в 1972 р. "Волосожар" "віддав душу Божі", збанкрутував. У листівці з 12. IV. 72 Ів.

Манило пише: "Видаватиму не "Волосожар", а щось інше, хоч усі вимагають (А. Орел, П. Карпенко-Криниця, Ів. Садул) видавати таки "Волосожар"... Але еміграція не підтримала "Волосожар", то в мене й руки опустилися. Тепер друкуюся в інших виданнях, але там така страшна жовто-червоно-блакитна цензура, що мені все тяжче друкуватися, і тому треба мати свій незалежний журнал! На Україні також люта цензура... Арешти... Хахляччина..."

В листі з 15. XI. 69 він пише: "Я дуже сердитий на народ, з якого вийшов... Ви ж тільки подумайте: не Велика Україна приєднала до себе Крим, Кавказ, Росію, а Росія приєднала до себе Україну, Крим і всіх нас разом переварює в своєму всеімперському "котюлку".

Пізніше він пише: "Наші" чорносотенні не сплять: найбільше допекла їм новелетка "Виліз на сухеньке" Ів. Дніпряка, потім лист П. Феденка та вірш Лесі Храпливої про Ватикан... Інж. С. Теркаль вимагає не друкувати таких поезій!... Біля книгарні у Філадельфії до мене лізли з кулаками, з погрозами... Ігор Шанковський написав таке:

Ти не сунься гладко
З Грицем Стріхобровим —
Всадим ніж в лопатку,
Не будеш здоровим!...

І далі: "Таких є 5 строф, деякі з лайками й нецензурними словами. Книгарні в Лондоні, в Торонто ("Плай"), у Філадельфії ("Оріон"), в Едмонтоні ("Арка") повернули "Волосожар" з лайками, а "Арка" в Едмонтоні надрукувала віршик Яра Славутича:

Іван Манило —
Підлотнило,
Дурне хамило,
Графоманило..."

І далі: "Переважає більшість наших людей — байдужі до нашої літератури. Був я у А. Гака-Задеки, у З. Дончука, у В. Гайдарівського та інш. Це вже стомлені люди. Один Дончук ще пише, пише й пише, але й він уже замовив собі місце на цвинтарі... Я близько знав Людмилу Коваленко... Ще за життя вона поставила собі пам'ятник!"

У листі з 9 листопада 1972: "А. Орел по-дурному помер. Він ніяк не хотів їхати до лікарні. Мені здається, це було якесь своєрідне його самогубство. Коли ж його відвезли, то не було жодного лікаря. Нарешті, лікар прийшов, але Орел тільки шепотів: "Явмираю... я вмираю". Мене покликали до шпиталю й сказали: "Орел відлетів"...

"А. Орел, хоч мав добре серце, але жили були звужені... Він не боявся "чорної карги" з косою, але іноді мені писав: "Чи проіснує цвинтар в Бавнд-Бруку ще хоч 30 чи 50 років? Чи не зрівняють його згодом з землею?" Я казав, що той український цвинтар буде доти, доки там стоятиме наша церква... Потім ми прах декого перевезем на Вільну Україну"...

"А В. Гайдарівський таки наважився на самогубство, — пише Манило далі в одному з своїх листів. — Бо остогидло йому мити тарілки в ре-

сторані. Молода дружина не хотіла розуміти його" (а чи він мусив одружуватися з молодою жінкою? — прим. складача).

5-го листопада 1972 р., тобто менше, ніж за два тижні перед самогубством, Гайдарівський писав до Манила: "З самої весни мене розмордувало хворіти, двічі вже відбув свою чергу в шпиталі, хоч користі з того, як з козла молока. Обібрали мене, як на Благбазі в Харкові (йдеться про високі шпитальні видатки). У мене єдина мета: набути собі дільницю на спочинок в Бавнд-Бруку. А все інше мене вже цікавить найменше, в тому числі і книжки".

Про самогубство Гайдарівського Манило пише так:

"Коли я одержав листа від Гайдарівського, то негайно виїхав до нього, але дома його не було, а якщо й був, то вже висів під стелею на мотузку..."

З дружиною Василь часто сварився. В-во "Гомін України" забракувало його новий роман. Було мало читачів-покупців його книжок... Ще раніше (а я знаю його ще з Німеччини) він якось сказав: "Запишуся на "родину", виїду кораблем, а потім серед темної ночі стрибну у хвилі океану. Так, як Мартін Іден Джека Лондона". Я тоді думав, що він жартує... Був високий, дебелий... У лікарні в нього забрали за лікування всі гроші, які він заробив тяжкою працею на фармах, заводах та ресторанах. Любив багато читати і мав велику й цінну бібліотеку. В ОУП "Слово" був головою комісії для збереження літературної спадщини... померлих письменників. Але на похоронах із "Слова" майже нікого не було, а Гр. Костюк (голова "Слова") приїхав із запізненням, коли Василя вже засипали в найглухішому закутку цвинтаря Бавнд-Бруку (бож він повісився)"...

А в листівці з 29. XI. 1972 р. Манило додає: "Мрія А. Орла та В. Гайдарівського — набути собі дільницю на цвинтарі в Бавнд-Бруку — здійснилася. На їхніх могилах стоять прості дерев'яні хрести, а їх твори будуть забуті..."

Не забув згадати "незлим, тихим словом" Ів. Манило й свого приятеля Зосима Дончука, який також видав на еміграції десять томів творів. У листі з 12 лютого з 12 лютого 1971 року він пише: "З. Дончук і далі пише, строчить романи, мов з кулемета. Висилає свої книжки на всі відомі йому адреси. Деякі книжки вертаються, але й гроші приходять"...

Трохи пізніше в листівці без дати Манило додає: "Дончук дуже постарішав... Працює за трьох, а хахли не дуже розкуповують його книжки".

Для багатьох було загадкою, як Дончук, працюючи на "хліб насущний", в еміграційних умовах міг написати й видати аж десять солідного розміру книжок. На це Манило дає таку відповідь: "Зосим Дончук має золоту жінку... Вона йому все редагує, все друкує на веритайпері, пакує й висилає книжки... Ця дружина в нього не перша. На Україні його діти вже мають давно власних дітей; тут він був одружений не раз і не два... Одна жінка була за нього молодша років на 20. Теперішню дружину Ларису йому послала добра Доля".

Про обставини смерті З. Дончука Манило в листі з 17. 5. 1975 р. пише так:

"Перед від'їздом З. Дончука до Каліфорнії, до відомого нашого мецената, який обіцяв йому дати 3000 доларів за написання книжки, я з ним зустрічався. Був веселий, здоровий, але прилетівши до Лисюка, раптом захворів на серце. Відвезли його до лікарні, де не було належного догляду (вночі навіть не було біля нього медсестри), і Дончук, самотній і забутий, помер"...

Чимало згадок залишив Манило також про інших письменників, яких він добре знав. Напр., він пише: "П. Карпенко-Криниця вже довго сидить за ґратами. Ніхто його не визволяє — ні ОУП "Слово", ні УККА, ні СКВУ. Він два роки лікувався в лікарні, а вийшовши з неї в бібліотеці посварився з одним типом, давши йому під ребра кулаком. У в'язниці він написав книгу поезій на 200 сторінок". У листі з 28. VI. 1976 р. Манило написав: "П. Карпенко-Криниця вже не хоче й на волю виходити. Дали йому працю в бібліотеці, трохи платять, має харчі, дах над головою. Я знаю його з Києва, де ми були разом на літкурсах при СПУ. Одного разу Карпенко з Мих. Ситникомдесь зникли. Виявилося, що вони влаштували собі літвечір у м. Василькові... Їх з літкурсу вигнали".

Про Василя Чапленка Манило писав:

"Вас. Чапленко часто в мене замовляє різні вирізки з газет і журналів, книжки тощо. Нещодавно я йому вислав "Континент" чч. 2 і 3. І ось одержую від нього листа: "Пакунку не відкрив, бо там, можливо, є бомба. Я, — пише він, — поклав його в безпечне місце". Я написав йому, щоб він пішов з пакунком на пошту або в поліцію і там йому відкриють мою "бомбу". Згодом він вибачався, але дуже боїться "бомби" в пакунку: мовляв, його вороги можуть так його знищити. Я написав йому, що коли ніхто не знищив Донцова, Мартоса, Феденка, Яр. Стецька, Р. Рахманного та інших, то на Чапленка ніхто, напевно, й уваги не звертає".

Про своє виключення з ОУП "Слово" Манило пише так:

"Нещодавно я розмовляв з М. Воскобійником та іншими. Воскобійник сказав, що еміграція — це лише краплина в великому українському морі, і, мовляв, добре, що я почуваю себе незалежним від усяких партій. Тільки ж він, мабуть, не знає, що оунівці хотіли дати мені "сто кив", що мене не допускають до ОУП "Слово", що мене викинули з літературного клубу у Філадельфії, що "Волосожар" повикидали з книгарень, що мою книжку на конкурсі в Чикаго управа навіть не дала журі, що в збірнику "Слово і зброя" не залишили ні однієї моєї поезії (хоч помилково) помістили мій портрет біля портрета Маланюка)".

...Розчарувавшись в еміграції, Іван Манило до кінця свого життя залишився вірним своїй поневоленій батьківщині. У листі з 12-го лютого 1971 року, пишучи про надію видавати свої твори у вільній і незалежній Україні, він з "притиском" зазначає: "Там — народ, там — наше безсмертя і слава!"

Юл. МОВЧАН

Григорій ГАГАРИН

Пшенична революція на Україні

Кусень добре випеченого хліба, являє одне з найвеличніших відкрить людського розуму.

К. Т. Тімірязев

У центрі України, в Київській губернії (тепер область) на правобережжі Дніпра, неподалеку від історичних міст Канева, Корсуня і Богуслава, в 1914 році закінчилось будівництво Миронівської (Київської) сільськогосподарської дослідної станції. Нині це Всесоюзний дослідний інститут селекції та насінництва пшениці, а одночасно Селекційний Центр для зернових, зернобобових і круп'яних культур. У район діяльності Миронівського Селекцентру входять 12 областей України.

Селекція озимої пшениці на Миронівській станції розпочата в 1915 році. Ще до революції відібрано з місцевої біологічної популяції "Бонатка" (завезеної колись з Угорщини) і відселектовано лінію var. *Erithrospermum* ч. 246. У двадцятих роках цю лінію випробовано і розмножено як сорт під назвою "Українка". У свій час ця озима пшениця займала площу понад 7 (сім) мільйонів гектарів. Вона перевищувала врожайністю місцеві крайові сорти і була неперевершена в борошномельних — хлібопекарських якість. Авторство на цей сорт поділили між собою селекціонери В. Є. Желткевич, Л. І. Ковалевський та І. М. Єремєєв. Але особисту відзнаку за "Українку" треба надати селекціонерів Івану Максимовичу Єремєєву, який працював на Миронівській станції з 1917 по 1929 рік.

У цей період під керівництвом і з безпосередньою участю Єремєєва "Українку" селекційно оформлено й запроваджено у виробництво.

Відаючи належне якостям сорту, не слід омінати його недоліків. Головне те, що цей сорт — екстенсивного типу, що не давало змоги підвищити його врожайність, висіваючи на сильних агрофонах. Крім того, цей сорт був недостатньо зимостійкий, пошкоджувався деякими грибовими хворобами та с.-г. шкідниками й полягав.

Спроби фахівців станції ліквідувати ці недоліки шляхом схрещування "Українки" з іншими сортами та відповідними зразками світової колекції ВУР-а дали лише невелику ефективність. Набагато збільшити врожайність озимої пшениці (та й інших культур) можливо лише при інтенсифікації її вирощування, а це потребує створення сортів з високим генетичним потенціалом уро-

жайности, — здібних позитивно й повно реагувати на сильний агрофон.

Справжню революцію в селекції озимої пшениці на Миронівці зробив вихованець Маслівського с.-г. інституту селекційно-насінницького профілю (Київщина) Василь Миколайович Ремесло після війни. Користуючись відповідним вихідним матеріалом і застосовуючи нові методи селекції, В. Ремесло вивів високозимостійкі та високопродуктивні з якісним зерном сорти озимої пшениці інтенсивного типу — *"Миронівка 264"*, *"Миронівка 808"*, *"Київлянка 893"*. Найбільш цінним і розповсюдженим сортом виявилась пшениця *"Миронівка 808"*. Вона здібна переносити різкі коливання температури в зимовий період, має велику продуктивну кущистість, стійка проти іржі й скритостеблових шкідників. Ця пшениця географічно — плястична і вирощується не тільки в Україні, Молдавії та Білорусі, але пішла далеко на північний захід, північ і схід РРФСР (Алтай). Висівають її в низці областей Казахстану та інших середньоазійських республік. У 1971 році площа посіву *"Миронівської 808"* досягла 9,5 мільйонів гектарів, або 46,8% загальної площі посіву озимої пшениці в СРСР. При високій агротехніці (достатня кількість органічних і мінеральних добрив, зрошування: штучні поливи) врожайність цієї пшениці у виробничих умовах досягає 40-50 і більше центнерів зерна на гектар. У роки сприятливих погодних умов середній урожай зерна *"Миронівської 808"* в 40 і більше центнерів одержують цілі області України.

"Миронівська 808" переступила кордони СРСР і з великим успіхом вирощується в Болгарії, Румунії, Угорщині, Чехословаччині, Югославії, Польщі, Східній Німеччині (ГДР), Західній Німеччині (ФРГ), Данії, Швеції та в деяких інших країнах. У 1974 році в Чехословаччині на площі понад 400 тисяч гектарів *"Миронівська 808"* дала в середньому по 52,6 центнерів зерна на гектар, в окремих районах по 60 ц/га, а в кооперативному господарстві Лінова (район Новий замок) одержано по 109 центнерів зерна на гектар.

Однак, стебло *"Миронівської 808"* зависоке і тому не досить міцне; в несприятливих умовах погоди (сильні вітри, зливи) ця пшениця може полягти. Отже перед В. Ремеслом постало важливе й невідкладне завдання — вивести сорт озимої пшениці з коротким, грубим і міцним стеблом, що відносно унеможливить його полягання.

Для здійснення цього селекціонером застосовано метод гібридизації, а саме, схрещування зимостійких, продуктивних з якісним зерном ліній із сортами різного географічного й екологічного походження, головним чином — донорами короткого й міцного стебла. Таким способом на Миронівці створено нові високозимостійкі, високопродуктивні та якісні сорти озимої пшениці з укороченим міцним стеблом: *"Миронівська ювілейна 50"* та *"Іллічівка"*. Потенціальна врожайність цих сортів 75 і більше центнерів зерна на гектар. Рекордний врожай в 100,3 ц/га показала *"Миронівська ювілейна"* у виробничих посівах Пржевальської зрошувальної сортодільниці в Киргизії.

В Чехословаччині в районі Трнави в господарстві Покрок *"Миронівська ювілейна"* повторила рекорд: з двадцяти гектарів зібрано по 100,6 центнерів зерна з гектара. Ці короткостеблові сорти висіваються вже на декількох мільйонах гектарів.

В останні роки селекціонером В. Ремеслом створені і проходять державне сорто випробування ще продуктивніші сорти озимої пшениці: *"Миронівська 808 поліпшена"*, *"Миронівська 10"*, *"Миронівська 11"*, *"Миронівська 25"*. В. Ремесло поставив собі завдання в найближчі роки створити високозимостійкі сорти озимої пшениці з урожайністю до 90 ц/га, зі збільшенням (15-16%) умістом білку та клейковиною високої якості.

Завдяки плідній діяльності ученого (Ремесла) здійснено докорінне перетворення сортового складу озимої пшениці в Україні та в багатьох інших смугах СРСР, де висівається ця культура. На зміну недостатньо продуктивним екстенсивним сортам озимої пшениці прийшли нові, інтенсивні: *"Миронівська 808"*, *"Миронівська ювілейна"*, *"Іллічівка"*, в яких висока зимостійкість, продуктивність і відмінна якість зерна зв'язана зі стійкістю до комплексу несприятливих умов вирощування, до шкідників і хвороб. Нині (1976-1977) ці сорти займають в Україні і СРСР біля 8-ми мільйонів гектарів (46,5% усіх сортових, посівів озимої пшениці) і понад 2 (два) мільйони гектарів в країнах-членах СЕВ.

Вирощування в країні миронівських сортів дало великий економічний ефект. За роки дев'ятої п'ятирічки тільки за рахунок широкого вирощування *"Миронівської 808"* одержавно додатково 10,3 мільйони тонн зерна — загальним коштом біля 800 мільйонів карбованців.

Відомо, що сорти ярової пшениці менш урожайні, ніж сорти озимої пшениці. Однак В. Ремесло вивів новий сорт ярової пшениці: *"Миронівська ярова"* з урожаєм 40-50 центнерів зерна на гектар. Крім інших місцевостей, цей сорт випробовується в Казахстані. У 1977 році в радгоспах Федоровський і Чалдакський з кожного з 1700 гектарів, зайнятих цією пшеницею, намолочено по 30 і більше центнерів зерна. Це понад два рази більше, ніж середній збір колосових по району. Все зерно цього сорту вирішено залишити на насіння для посіву в наступному році.

Треба мати на увазі, що советська статистика указує вагу вороха (тобто відразу після обмолоту валків комбайном), що є більшою, ніж вага цього ж самого зерна, перечищеного і пересушеного. Західні економісти рахують цю різницю не нижче 10%.

Понад 11% усієї площі озимої пшениці на нашій планеті засіваються миронівськими сортами озимої пшениці. Таким успіхом не може похвалитись жодна країна світу.

ПРИМІТКИ

1. Василь Миколайович Ремесло — відомий селекціонер не тільки в Україні і СРСР, але й поза його межами. Він — син селянина села Теплівка, Полтавської області. Нині В. Н. Ремесло працює директором Миронівського н.-д. Інституту селекції і насінництва пшениці і керує Миронівським селек-

Європейські враження

(ПРОДОВЖЕННЯ)

Першим великим містом Італії на нашому маршруті було Торіно. Високі гори, частина Альп, зникли. Торіно, як і більшість міст Європи, тісне, вулиці вузькі, забиті автами та людьми. Воно типічно італійське: всі кудись спішать, товпляться, пхаються пішки чи автами один перед одним.

Велике місто Генуя на побережжі Середземного моря є портом. Місто охайне. Багато пам'яток, фонтанів. Тут народився Христофор Колумб. Площа коло станції прикрашена його пам'ятником.

Нас тягне далі на Південь. Уперше бачимо Апеннінські гори, які тягнуться вздовж моря. Поруч них простяглися залізниці й автострада. Багато енергії та часу доклали італійці, продовжуючи сотки тунелів. На березі Середземного моря ми хотіли викупатися. Зупинилися коло пляжу. Пісок темний, брудний. Хвилі навинесли на нього купи різних морських рослин. Хоч сотні людей лежали на піску та купалися, в нас відразу відпала охота купатися. В такій воді, на такій пляжі ще дуже замажешся! Побродили трохи в морі понад берегом і поїхали далі до Пізи.

На північний захід від столиці Італії Рима, за сім миль від Середземного моря, на ріці Арно розкинулось невеличке місто Піза. В давні часи майже кожне місто в Західній Європі було "пашківською" республікою. Такою республікою була певний час і Піза. Відома вона своєю похилою вежею, яка щорічно принадує тисячі туристів

центром. Він — доктор с.-г. наук, "заслужений діяч науки УРСР", дійсний член (академік) Академії Наук СРСР. В теоретичних і практичних питаннях селекції і насінництва учений опублікував понад 150 робіт. За великі досягнення в науці і за виведені й запроваджені у виробництво сорти пшениці йому надана "ленінська премія" і двічі присвоєно звання "героя соціалістичної праці". На відзнаку сімдесятиріччя академіка В. Н. Ремесла, (1977) Президія Ради СРСР ухвалила поставити на батьківщині селекціонера його пам'ятник (погруддя). В. М. Ремесло нагороджений не тільки советськими орденами й багатьма медалями, але й орденами Угорщини, ГДР, Польщі, Чехословаччини.

2. Автор цієї статті до Другої світової війни працював на Миронівській селекційній станції завідувачем групи селекції і насінництва зернових і бобових культур та кормових трав. Під час війни (до 1944 року) був науковим директором і завідувачем відділу селекції й насінництва станції.

з усіх кінців світу. Вежа вже обетшена й у разі сильних вітрів чи землетрусу може впасти. Вона каліка від часу її побудови.

У 1174 році мешканці Пізи вирішили побудувати дзвіницю. Архітект Бонанно заклав 10-ступневий фундамент під вежу. Стіни при основі викладались на 13 ступнів товщини, а наверху плянували товщину стін понад 6 ступнів. Перший поверх вежі зроблено у вигляді напівкруглих склепінь, підтримуваних довкола 15 стовпами. Дальші поверхи мали бути, за задумом архітекта, будовою зі сходами всередині з виходами на балькони. Балькони довкола підтримувалися 30-ма довколишніми стовпами.

Після побудови першого балькону вежа почала вгрозати в м'який ґрунт. Щоб виправити цю хибу, архітект зробив деякі зміни. Він пересунув центр ваги на другім і третім бальконах. Але вежа й далі хилилася. Розчарований архітект відмовився від дальшої праці.

Щойно через шістьдесят років взявся продовжувати працю над вежею архітект Бененаті. Він додав лише четвертий поверх, але теж відмовився продовжувати дальшу працю. Хто хоче, щоб його будова впала ще перед закінченням? Тоді взявся за вежу В. Іннзбрук. Щоб "виправити" похилу вежу, він на вищих поверхах, що були побудовані, підняв вище стовпи з похилої сторони. Але це також не розв'язало трудної проблеми. Вежа хилилася. Архітект Пісано, четвертий з черги, зобов'язався вежу закінчити. Він докінчив шостий балькон та побудував останній поверх — дзвіницю майже перпендикулярно до землі. Вона багато менша діаметром від решти вежі і стоїть на дванадцятьох стовпах. У дзвіниці висять сім великих дзвонів. Найбільший з них вагою три з половиною тонни. Праця від початку до закінчення будови вежі тривала 176 років. Закінчено її будувати 1350 року. Височина вежі становить 180 ступнів, а діаметр 52.

Не зважаючи на заходи чотирьох архітектів виправити вежу, вона й далі залишалася "крива" і помалу хилилася далі. В 1829 році вежа була відхилена своєю горішньою частиною від перпендикулярної лінії на 15.5 ступнів, а 1910 року — на 16.5, а тепер понад 17 ступнів. Коли вона буде хилитися й далі такими темпами і не буде ніяких небажаних сильних вітрів чи землетрусів, то простіть до 2040-го року. Але поки вона ще стоїть, туристи без жодного страху відвідують вежу. Вони платять за висхід тисячу лір (1.12 дол.) і йдуть сходами вгору аж на самий верх вежі.

У 1564 році в Пізі народився і жив відомий науковець, астроном і фізик Галілео Галілей. У Пізі він закінчив університет і тут викладав.

Попередник Галілея поляк Микола Копернік твердив, що всі видимі рухи небесних світил можна пояснити зовсім просто, коли припустити, що Земля обертається навколо своєї осі і разом з тим обертається навколо Сонця. В той час думали, що Земля, центр всесвіту, плоска. Галілей зацікавився теорією Коперніка. Він винайшов побільшуючу трубу (телескоп), з якою часто вибирався на похилу вежу Пізи. Своїми обсерваціями через телескоп він доказав, що поверхня Місяця не є гладенькою, що Чумацький шлях — це величезне скупчення зірок. Він доказував, що теорія Коперніка правильна: Земля не є центром усесвіту.

У 1589 році він кидав з вежі круглі, різної ваги, кулі, щоб обрахувати швидкість падіння фізичних тіл. Дехто твердить, що Галілей усі ці випробовування та обрахунки робив у лабораторії, і кидання куль з похилої вежі є видумкою мешканців Пізи.

Твердження, що Земля не є центром усесвіту, спричинило Галілеєві багато неприємностей. Церква, яка в середньовіччі мала велику силу, викликала його до Рима, де він 1616 року пообіцяв більше такої "єресі" не поширювати. В 1632 році Г. Галілей видав книжку "Розмова про два світи", обороняючи свої погляди. Церква віддала його на суд інквізиції. Старий учений не мав сили далі противитися; стоячи на колінах, зрікся своїх тверджень. Він ніби сказав, що від того Земля не перестане крутитися довкола Сонця. Останні вісім років Галілей прожив під домашнім арештом і коли помер 1642 року, то його заборонили ховати на кладовищі. Щойно через сто років після смерті, перенесли його домовину на кладовище і поховали побіч Мікельанджело.

Рим є столицею Італії й одночасно центром католицизму. Хто вчив старинну історію, той, напевно, пам'ятає легенду про заснування Рима двома братами. Рим розташований на семи горбах, а історична дата його заснування — 153 рік до нашої ери.

Перше, що ми оглянули, це залишки старинного римського ринку, який лежить між горбами. На протязі першої сотні років цей ринок був місцем торгівлі. Пізніше ринок перетворився на місце політичних зібрань та релігійних церемоній. Але сьогодні з цього ринку залишились лише де-не-де стіни, стовпи та колони з гарними прикрасами.

Коли ви стоїте на площі "Візантія", то можете бачити округлу будову, подіравлену вікнами. Це є амфітеатр Флавіяна або Колізей. Цей амфітеатр почав будуватися за панування Веспасіана в 72 році, а по його смерті був закінчений його сином Тітусом у 80 році по Христі. Театр вміщав 50 тисяч осіб. Кожного року тут відбувалися різні гри, боротьба гладіаторів, морські битви, боротьба з дикими звірями, а трохи пізніше, тут перших християн віддавали на поталу звірам. Десь у середині 5-го століття амфітеатр був трохи зруйнований землетрусом, але згодом його відремонтували.

У 13 столітті Папа проголосив амфітеатр святим місцем, бо там згинувало багато перших християн. Тепер залишилися, прозаїчно висловившись, з того пишного театру лише ребра. Ще й тепер у Римі існує поговорі: "Так довго, як Колізей стоятиме, Рим існуватиме; коли Колізей розвалиться, Рим занепаде і це приведе до кінця світу".

Побіч Колізея стоїть тріумфальна брама, побудована в 311 році по Христі і присвячена сенатом та людьми Константинові на честь його перемог. Тріумфальні брами є в усіх частинах Рима й кожна з них присвячена якомусь героєві чи імператорові.

Тут же, недалеко височіє найкраща будова модерного Рима — монумент Віктора Емануїла Другого. Почали її будувати 1886 року, а скінчили 1912 р. Ця будова зроблена з білого мармуру. Загальною темою цього монументу є єдність країни. По обох боках великих сходів розташовані фонтани з групами статуй. Сходи ведуть до першої тераси, на якій стоїть "Вівтар Батьківщини". Посередині вівтаря статуя, яка називається статуєю Рима, а обабіч стоять статуї, що символізують любов до батьківщини та праці. В ногах статуї міститься могила загинулого в 1-ій світовій війні невідомого італійського вояка. Вона постійно охороняється двома вояками. На другій терасі височить велика бронзова постать Емануїла на коні. Вище від нього стоять шістнадцять п'ятнадцятиметрових колон, прикрашених орнаментом та орлами, що підтримують прикриття будови. Зверху, з кожного боку, колісники з їздцями, з крилами, тягнуть чотири баскі коні. Цей монумент є гордістю Італії.

Коли говорити про Рим, не можна не згадати Ватикан, який є частиною Рима, і який приналежить мільйони прочан-католиків та туристів. Перейшовши через міст, на річці Тибрі, ми вийшли на площу святого Петра. Вона обставлена колонами, на яких лежить дах з статуями святих та Пап.

Заходите до величезної, оздобленої золотими постатями та різними іконами з життя святих. Посередині могила апостола Петра. Катедрою багата на бічні вівтарі, яких у ній безліч. Тут маєте нагоду піти до катедральної скарбниці, оглянути скарби Ватикану. Можете вилізти на обсерваційний балкон майже на самому куполі катедри й милуватися Римом.

Фльоренція — це місто мистецтва. Як місто Фльоренція стала мистецьким центром? Кремо Ельдер почав збирати мистецькі твори, і його приклад наслідували його нащадки. Гіан Гастон подарував ці дорогоцінності Тусканії з умовою, що вони ніколи не залишать Фльоренції. З року на рік збиралися твори таких мистців як Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікельанджело, Рембрандт, Фотелі, Тіціан та ін. На території міста 5 мистецьких галерей. Вони переповнені картинами, скульптурою та килимами.

У цьому місті є багато музеїв, церков та пам'ятників. Тут народився Алігєрі Данте, відомий творець новітньої італійської літературної мови. Цією мовою він написав поему "Комедія" чи, як

Відкритий лист редакторів

Новий редактор журналу "Нові Дні" ввів і нові прийоми редагування. Він (редактор) на немілу йому статтю починає на першій сторінці не "закрикувати", а просто суто слотворюючу, критичну, на три сторінки статтю, а саму статтю, яку критикує, вміщує на сторінці 24, у тому ж примірникові журналу. Читачі наслідком такої "демократизації" журналу, втратили можливість виробляти власну опінію про ту чи іншу статтю. Як видно, редактор вважає, що вони до того не доси. Він (редактор) так і пише, в квітневому числі журналу, теж на першій сторінці: "Рекомендовані мною обидві статті варто прочитати непокваліно і вдумливо". Ми ті, що вирвалися з окулованої батьківщини, де такі методи практикувалися за часів лєнінських і початкових — сталінських: спочатку гостра критика, а вже потім сама стаття, почали від таких "рекомендацій" відвикати. А тепер, виходить, мусимо знову привикати. Чи не запізно, пане редакторе? А тепер моя відповідь редакторів на "Від редактора" (дивись ч. 330 і 331, сторінки 1, 2, 26 і 27). Я не тільки не захищав, як Ви спотворюєте, "справжній" чи будь який марксизм, а і не згадував про нього. Якщо в моїй статті є згадка про марксизм, то то ж Ваш марксизм, а не мій. Ви в числі 327 (обов'язково на пршій сторінці) застерігали молодь від марксизму Л. Плєща, в числі

330 під тиском читачів "Ви уже схилили голову" перед тим його марксизмом. У числі 331 знову приписали уже мені "справжній марксизм", ще й "сліпу віру в єврокомунізм". Справді, треба дивуватися Вашій спритності ставити перед читачами справи "догори ногами". В журналі ч. 330 пишете: "Є підстави думати, що сам Маркс почав сумніватися (тільки сумніватися — Я. Г.) в правдивості своєї схеми", Ви не подали отих підстав". А через два місяці в журналі ч. 331 пишете: "Нагадую п. Гвоздецькому, що неспроста Маркс заявив (уже мертвий Маркс заявив — Я. Т.), що він сам не марксист", знову не подавши джерел. Що це? Науковість, чи примітивне спотворення? Я, певно, як і Ви, в свій час був примушений той марксизм вивчати з першоджерел, тому Ваша плутанина мене зовсім не цікавить, але дуже обурює мене Ваша неприпустима для редактора зневага читача, подаючи йому на першій сторінці такі "наукові висношення". Ваша догма — річ одна, Ви маєте на те право, а відповідальність перед читачами — річ інша. Плутаете, ластєся та ще й рекомендуєте "вдуматися". А тепер до того "сліпе бажання вірити єврокомуністам". Де я те написав, пане редакторе? Ви не соромитеся спотворювати очевидні речі. Я написав: "Політичні коментатори таких відомих всьому світові журналів, як "Ньюзвік" та "Тайм", коментуючи той єврокомунізм", визнають поважні ідеологічні зрушення в бік демократизації, а це спричиняє великі незручності т. зв. "комунізму" московського зразка. Вони вважають, що ще рано визначити, в якому напрямку той "єврокомунізм буде розвиватися". Де тут моя "сліпа віра", чи заклик до Вас вірити в той "єврокомунізм", пане редакторе? І далі: "За останні 25 років, той "московський" комунізм" зазнав такого ідеологічного краху, що тепер різновідностей комунізму не можна навіть підрахувати". Хіба неупереджена українська людина не мусіла б радіти з того, що

тепер її називають, "Божественна комедія". Вона поділяється на три частини: "Пекло", "Чистилище" і "Рай". Данте назвав свій твір комедією, бо в той час майже все, що писалося розмовною італійською мовою, називали комедією. Цей твір він написав живучи на вигнанні, бо його засудили заочно на смерть, а майно skonфіскували. Причиною переслідувань і вигнання було те, що він в своїх політичних трактатах виражав поступові думки. В той час в Італії йшла боротьба між двома партіями. Одна з них підтримувала королівський рід, який ворогував з прихильниками Папи. Данте підтримував той табір, що програв боротьбу, й опинився за межами Італії.

Данте помер 1321 року. Але його вороги не хотіли дати йому спокою й мертвому. Вони намагалися повернення його тіла, щоб його спалити. Згодом, коли ворожнеча в Італії стихла, в 1519 році відкрили саркофаг Данте, щоб перевезти останки найбільшого італійського поета до його рідної Флоренції. На здивування всіх, саркофаг був порожній. Що сталося з його тілом — невідомо.

Патріоти Італії, особливо флоренційці, шанували Данте. У Флоренції, через 50 років після його смерті, відкрито при університеті спеціаль-

ну секцію для вивчення біографії та творчості Данте. До праці в ній запросили новеліста Джіованні Бокаччіо. За згодою більшості своїх співпрацівників він додав до назви поеми Данте "Комедія" прикметник "Божественна", і відтоді вона називається "Божественна комедія".

З Флоренції ми поїхали до Венеції, невеличкого міста при морі. Венеція різніться від інших міст світу тим, що тут не побачите велосипедів, мотоциклів, фвт. Все сполучення відбувається водою, на човнах, або пішки. В цьому місті більше мостів чи місточків, ніж у якомусь мільйонному місті. Понад каналами, які тут служать за дороги, є пішоходи — так що ви можете оглянути місто, навіть не беручи гондолі чи човна.

Найцікавішим місцем у Венеції є острів святого Георгія, який є, власне, центром міста. На ньому площа святого Марка. З однієї сторони площі стоїть гарна, багато розмальована зовні церква святого Марка, а з інших боків площу оточують будинки, яких одна сторона, що до площі, підтримується гарнооздобленими колонами. В цих будинках містяться магазини й ресторани. Між будинками і перед церквою літають тисячі голубів, яких місто двічі на день годує. Вони є принадою міста й площі. Голуби не відмовляються від їжі і в інші години, коли їх годують туристи...

наш довічний ворог, що тримає нашу батьківщину віками за горло, дістав від тих "єврокомуністів" обухом по голові?

Чи ж Ви, пане редакторе, думаєте, що оскаженіла брежнєвська преса і дике щоденне завивання московського радіо даремно таврують "єврокомуністів" як вислужників капіталістів?

До чехословацької інвазії всі теперішні "єврокомуністи" були слухняним знаряддям Москви, організовані ними мільйонні колони кричали: Не будемо стріляти в червону армію, "янки гов гом". Тепер лідер еспанських комуністів Карільйо пише: "Як довго Советський Союз триматиме свої військові з'єднання в східній Німеччині і в країнах Східної Європи, так довго американські гарнізони мають стояти в Західній Європі для її безпеки". Отже ворогом для Західної Європи тепер є не американський, а советський імперіалізм. Неправду написав редактор, що італійські й французькі комуністи не підтримали Карільйо, його підтримали і югославська і румунська партії, і, несподівано для всіх "вірогідна" досі англійська компартія на сторінках своєї газети "Морнінг Стар", а мадярська, на сторінках газети "Непасадзак" стали вимагати права для кожної нації йти власним шляхом, до власної форми соціалізму. Ну! І хіба це не є, як сказала стосовно того єврокомунізму д-р Марія Бек, будучи в Мельборні: "То вода на наш млин"? Ну і хіба то не є ще один крок у напрямі ідеологічного і морального розвалу комунізму взагалі і московського зразка? **І хіба найзаскоружливіший догматик, але з українським серцем у грудях**, не мав би бути вдоволений таким розвитком подій? Єврокомуністи радять своїй молоді, досі вихованій на "комунізмі" московського зразка, і яка не слухаючи порад, п. В. Сварога, бунтує по всьому світі: добивається поліпшення свого становища не шляхом малих чи великих революцій, а користується виборчими урнами. Не має значення, пишуть вони те щиро чи не щиро, а хіба те не буде мати позитивного впливу на молодь? Хочемо ми того чи ні, але єврокомунізм став подією світового значення, про яку пишуть найвизначніші світові політики і коментатори. Всі вони сходяться на тому, що єврокомунізм — ще один великий клопіт для Москви. Англійський коментатор Х. Мільне пише: "Революція єврокомунізму проти Москви набирає сили". А другий, теж лондонський, коментатор присвятив цій справі цілу статтю в газеті "АДЖ". С. Форвес пише: "Московсько-китайський конфлікт, хоч і пошкодив престижеві "комунізму" московського зразка, але єврокомунізм загрожують неподільному пануванню Москви не лише в країнах Східної Європи, а і всередині самого Советського Союзу, значно підсилюючи там дисидентський рух за незалежність. Це бачать чужинці, але цього не бачать наші догматичні коментатори, бо ж вони і наших дисидентів очорнюють, вони, мовляв, "марксисты". Міністер зовнішніх справ США Ванс сказав: "Єврокомунізм принесе значно більше клопоту советському бльокові, ніж країнам НАТО", а д-р Кіссінджер, за яким і досі шкодує Брежнєв, застерігає проти єврокомунізму. Я розглядаю "єврокомунізм" під кутом зору: як ця подія впливає на ворога моєї батьківщини, і тим і на саму батьківщину. Я, прочитавши численні коментарі, різного напрямку, але розумні, об'єктивні, базовані

на джерелах, а не на фразеології, прийшов до висновку: після советсько-китайського конфлікту "єврокомунізм" є найбільший клопіт Москви. І це мене задовольняє більше, ніж кривава диктатура в Чілі. Що ж до розвитку того комунізму, а значить і віри в нього, то я залишаю бавитися в пророцтво редакторові журналу "Нові Дні", він майстер на те, і вже знає все на довгі роки вперед. Ось один шедевр такого пророцтва: він (редактор) пише: "Французькі й італійські комуністи розуміють (він і це знає — Я. Г.), що, обіцяючи політичний плюралізм, усі політичні свободи, вони по суті відмовляться від марксизму-ленінізму. Тобто обіцяють ліквідувати самих себе..". Було б **ідіотизмом** (підкреслення наше, Я. Г.) чекати від них самоліквідації". В запалі очорнити немилого дописувача редактор навіть не помічає, що ліквідує самого себе. Бо ж справді: якщо Маркс заявив, що він не марксист, до чого дописався наш редактор, і то не є ідіотизмом, то чому заявив Берлінгера і Марше, про відмову від одної догми Маркса — диктатури пролетаріату, обов'язково є самоліквідація і ідіотизм? До того ж сам редактор трохи вище заявив, що єврокомуністи уже відмовили послуху першому марксисту-ленінцю, Брежнєву. Тут справді з логікою редактора щось не в порядку і тут, справді, недалеко до ідіотизму, але чийого? Ви, пане редакторе, висмоктавши з пальця, написали ще й таке: "З цього, ніби виходить, що українські комуністи — правильні комуністи. Жартуйте, пане Гвоздецький". Я ні про яких українських комуністів не згадував, та коли Ви приписали мені і це, то я відповім Вам без жартів. Тисячі українських комуністів у минулому віддали своє життя за Україну. Віддають своє життя і теперішні комуністи. Окупант не розстрілював тоді і не мучить у психушках тепер, за те, що вони були чи і є комуністами, лише за те, що вони були і є українцями. Це знає кожна порядна людина, повторюю — порядна людина. А от Ви тоді добре пристосувалися до режиму і вижили, і тепер кидаєте в їхні невідомі могилки камінчики, і тим демонструєте Вашу совість і мораль.

Що ж до щербинських, подгорних і інших, яких Ви теж притягли для "солідної аргументації", то людина, яка знає все, що було і те, що буде, мала б хоч трохи знати і історії свого народу. Вся вона (історія) виповнена таким яничарством як і щербинські і подгорні тепер. Хіба, починаючи з Петра 1-го і Катерини II-ої, вся наша провідна верства, за виключенням одиниць, не покинула свого народу і не перейшла в російське дворянство та в рабовласників, з ласки петербурзьких царів? І Ви про те мовчите, бо то були дворяни, а не марксисты. Що до мене, то і ті і другі — яничари тоді Петербургу, тепер Москви. Треба лише дивуватися, чи то Вашому непереможному нахилу до спотворення, чи то просто дивовижній необізнаності. Ви пишете: "За останні десятиріччя в деяких західноєвропейських країнах побували при владі соціалістичні, марксистські партії. Вони не спромоглися створити зразкових суспільств". Та ж вони не побували, пане редакторе, а є при владі і тепер. Пощо Ви дурите Ваших читачів? Вони є в Західній Німеччині, Австрії, Португалії і Англії. Де ж Ви побачили "зразкове суспільство" краще, ніж у Західній Німеччині чи Австрії? Може, в ЧІЛІ чи

у Філіппінах? До того ж Ви і тут заперечуєте самого себе. Якщо ті партії марксистські, як Ви твердите (я б сказав, що вони колишні марксистські), то що у них залишилося від марксизму? Диктатури пролетаріату — головного атрибуту марксизму за Вашим означенням — немає, націоналізації теж немає, структура суспільства — відмінна від приписів Маркса. Тож і сліпий бачить, що, як пише Л. Плюш, марксизм може під тиском життя трансформуватися, і пощо Ви зайняли три сторінки журналу, щоб довести протилежне? Ще одна гола неправда, пишите: "Режим диктатора Піночета мені не до смаку. Але я не можу не думати, що коли б (бач які джерела? — коли б? — Я. Г.), замість нього, в Чилі були зараз при владі комуністи, то число ув'язнених, катованих і страчених було б набагато більше".

Колишній президент США Ніксон в інтерв'ю з Дейвідом Фростом, яке транслювалося в телевізії по всьому світі і друкувалося в численних журналах, зокрема в "Тайм" за червень ц.р., сказав: "Не може бути й мови про те, що президент Чилі Алленде закручував всі шруби в напрямку, щоб зробити Чилі марксистською країною". І далі: (Він (президент) дотримувався демократичних правил. Знищили його лише тому, що комуністичний режим був поганим прикладом для сусідніх країн". А що Ви написали Вашим читачам? Хіба Ви не заслужили назви брехуна, принаймні в очах тих, що знають правду з першоджерел? "Амністі Інтернашенал" подає, що з часу окупації Чехословаччини там знищили фізично один відсоток від того, скільки знищив Піночет. Чи це Вам про щось говорить? Ви не забули вчепитися до мене і за КИТАЙ. Написавши: "Комуністичний Китай ворожий Москві, але його режим від того не став кращий". А я цього і не знав, дякую, що сказали. Але я знаю, інше, пане редакторе: світової слави політик і державний муж Вінстон Черчил, ненавидівши всіма фібрами своєї душі Сталіна, співпрацював з ним у боротьбі проти нацизму, бо того вимагало добро його батьківщини. Він працював для добра свого народу, а не для персональної догми. І від того він не став комуністом, а в Англії не знайшлося такого дурня, який би йому те закинув. Якби наші догматики доросли до розуму Черчіла, найсильнішого, найбільш рішучого і, практично, єдиного противника окупанта нашої батьківщини, і Китай можна було б використати для добра нашої української справи, і для приспішного розкладу московської імперії. А так люди Вашого мислення співпрацюють з формозькою маріонеткою, яка, як твердять знавці (дивись "Наш Голос"), тримає зв'язок із Москвою. Тож яку користь з того маєте? Ви, може. Але яку користь має Україна? Ви, пане редакторе, дописалися, як кажуть, "до ручки". За Вашим означенням Маркс увів у свій марксизм лише один закон (дивись "Нові Дні" ч. 330, сторінка перша) — диктатуру пролетаріату. Решта була, як Ви кажете, до нього, чи видумана кимсь після нього (дуже наукове твердження). А соціалістичні партії Європи, які ніколи не користувалися законом диктатури пролетаріату, називаєте "марксистськими". Що це? Солідна, переконлива аргументація? Якої, як Ви пишите, бракує в мене? Чи безпорадна плутанина? Справедливо вимагаючи від єврокомуністів ґрунтовної та об'єктивної аналізи советського комунізму

"НОВІ ДНІ", січень 1978

НОВЕ ВИДАННЯ ПРАВОПИСНОГО СЛОВНИКА

Уже давно назріла потреба видати поширений "Правописний словник української мови". Українці в діаспорі досі користуються "Правописним словником" Г. Голоскевича, що востаннє вийшов друком ще в 1929 р., тобто майже півстоліття тому.

Словник Голоскевича містить багато діалектних, застарілих і рідкоживаних слів, що вже давно вийшли із лексичного складу нашої літературної мови. В ньому бракує новітньої термінології, що виникла з розвитком науки і техніки.

Інститут Української Мови, з метою впорядкування правописної практики та уніфікації правопису еміграційних видань, вирішив розпочати видання найбільшого дотепер "Правописного словника". Це монументальне видання вийде в трьох томах, матиме понад 1.200 стор. друку, міститиме понад 120 тисяч слів і буде опрацьоване в тверду люксову обгортку, тиснену золотом.

На відміну від інших словників цей "Правописний словник", крім основного лексичного фонду, міститиме українські та міжнародні географічні назви й новітню суспільно-політичну, природничу й технічну термінологію, а також чужомовні запозичення, що вже увійшли до сучасної української мови.

Група співпрацівників ІУМ закінчила укладати перший том "Правописного словника", що матиме понад 400 стор. друку. Укладачами цього тому були Борис Берест, Віталій Лехтер і Алла Цівчинська. Відповідальним редактором призначений Борис Берест. До редакційної колегії будуть запрошені наші чільні мовознавці.

"Правописний словник" можна замовляти тільки з попередньою передплатою в сумі 30.00 ам. доларів за всі три томи, включаючи кошти пересилки. Після виходу з друку першого тому, ціна словника буде \$45.00, не рахучи спеціального опакування і поштової оплати.

Надсилайте передплату на адресу:

UKRAINIAN LANGUAGE INSTITUTE
P. O. Box 54101, Linden Hill Station
New York, N. Y. 11354, USA

му (Карільйо таку аналіз дав. — Я. Г.), Ви дали таку аналіз диктатури Чилі? "Не такий уже він чорний, "мені те не до смаку", чи це і є "ґрунтовна аналіз" кривавої події? Я засуджую всіма фібрами моєї душі всяку диктатуру, де б вона не появилася. "Свобода — неподільна". Це гасло не для Вас. Вам пасує більш: "Ташіть і не пущать". Нарешті, Ви згадали і про "Третій шлях" (дивись "Нові Дні" ч. 331, сторінка перша). О! Ні! Ваш третій шлях, як можна зрозуміти з усього Вашого писання, то шлях Александра Першого. Справжній "Третій шлях" (я писав про те в українській пресі в Австралії, робив доповідь на дискусійному вечорі) то синтез всього найкращого, на що спромоглися всі прошарки людства нашої планети. Мені, маленькій людині, не личить радити "генію" прочитати в цій справі праці В. І. Гришка та Білоцерківського.

На цьому я і кінчаю наш з Вами діалог.

Я. Гвоздецький

По той бік безодні

(Продовження з 12-ої сторінки)

— Хіба ви не в селі мешкаєте?

— Звідки ви взяли, що в селі? Я живу по той бік безодні.

Арсен зупинився.

Перепитав: "По той бік безодні?"

З-за повороту стежки (вони вже йшли не дорогою, а стежкою) вибігло з-поза кущів двоє підлітків:

— Диви! — скрикнув один, — дядько сам до себе балакає... — і хлопці пробігли.

Арсен якось не дочув абсурдної репліки, знав бо, що дітлахи в подібній ситуації мусять щось сказанути — та й дівчина саме взяла його під руку й запитала:

— Можна тебе звати на "ти"? "Безодня" — це назва урвища. Там буде старий дуб і під ним камінь. Це Блудове урочище, далі поросла круча, а там уже й ми з батьком і сестрами.

— А хіба ще лишилися хутори? Чи може ваш... може, твій батько лісничий, і саме тому його не полюбують колгоспники?

— Ні, не лісничий... Трохи більше. Та це не має значення. Знаєш, що: я побіжу наперед, приготую постіль, вечерю, води, щоб ноги помити (мабуть, пухирі натер, поки добрів від станції?), а тобі розкажу докладно, як іти, щоб ти не заблукав тут у лісі... То слухай сюди — вони зупинилися на тропі, що петляла переліском, — ітимеш цією стежкою й нікуди не звертай: куди стежка, туди й ти, а де трапиться роздоріжжя, завертай туди, де більш ходжено, і так чагарниками вийдеш на галяву, де починається бір, а в бору — яр. А на галяві стоїть самотній величезний дуб з одчахнутою гілкою — він тут один, його ні з чим не сплутаєш, бо за ним сосни, а перед ним — дрібнолісся. А під дубом лежить білий камінь. Нікуди не звертай, іди просто на нього, а тоді уважай, щоб не збитися з дороги, бо там дуже легко загубити стежку. І як треба завертати, то бери щоразу ліворуч, а тоді спустися в яр і вийдеш на той бік. А там уже легко.

— А чи немає до вас якої дороги? Я найняв би підводу...

— Дорога є. Тільки в Переплутах ніхто тобі підводи не винайме й до нас не повезе. Треба йти до іншого села, а туди сім кілометрів.

— А до вас скільки?

— Як дорогами, то вісім: треба об'їздити урвище.

— А навіпростець?

— Навіпростець, може, двадцять...

Арсенові було прикро, що вона, лісовичка, догадується про його втому, про острах перед дедалі чорнішими хащами і про непевність щодо власного вміння орієнтуватися в незнайомих чагарниках, глузує над ним — городянином.

І він сказав з удаваною бадьорістю:

— Ну, що ж, підемо навіпростець. І додав: "Хто навіпрошки ходить, той дома не ночує", — казала моя бабуса.

— Твоя бабуса була мудра людина. Шкода, що ти в неї не вдався... Дівчині виразно кортіло кпити з Арсена. Тож Арсен, врешті-решт, сам піддався жартівливому настрою:

— А ти, ніж лаятись, ліпше приготуй мені тепленького молока з-під вовчиці...

— Вовчиці тепер не дояться. Хіба від ведмедиці... Ну, тримайсь. Я побігла.

Вона бігцем випередила його й зникла за поворотом стежки, яку щораз тісніше обступали чагарниково-очеретяні хащі.

І раптом звідкись з далечини прозвучав дикий регіт. Тільки це вже не був регіт людини, тим більше це не міг бути сміх цієї дівчини, яка з'являлася перед ним то в постаті студентки, то селянки, але завжди — овіяна тонким чаром жіночності...

На одну долю секунди в Арсена замерло серце від передчуття чогось недоброго, а проте наступної миті він уже усвідомив, що це — черговий жарт дівчини, так що дрижаки не побігли в нього поза спиною навіть тоді, коли луна десятками голосів —

Хі-і-хі ха-ха-ха хо-хо-хо — повторила той регіт.

Ідучи, він розмірковував над тим, хто б могла бути ця дівчина з нечутною ходою дикої кішки, із загадковим сміхом, з тугою русою косою, мов у старих романах, з мінливо-зеленкуватими очікуватими очима. Згадалося: таких зеленооких русячок у нас колись звали "русалками".

Ясно, що вона не колгоспниця: занадто тонкі в неї риси, занадто бліде обличчя, занадто гармонійна вся її постать.

Справді: хто вона може бути. Здається, їх ніхто й не знайомив на студентському вечорі: вона просто виросла мов з-під землі біля нього так само несподівано й непомітно тоді, як і нині на стежці.

Каже, що живе по той бік безодні — по той бік яру, де серед лісу, де може бути лише лісничівка... або... або дача номенклатурного працівника. Напевно, з іншого боку туди прокладено й шосе або принаймні грейдерку. Звідси й ненависть селян до її батька, адже вельможний "папаша" тут міг поласуватися чужою молодницею, забрати чиюсь доньку чи наречену для своїх оргій, чейже по війні місцеве начальство почало було заводити власні гареми... Може ті тридцять сестер, що вона згадувала... й вона сама..., але ні, не може цього бути... Вона радше нагадує розпечену доню, яка дозволяє собі все, що лише заманеться, а не "секретарку" міністра або директора...

Потім Арсенові впало на думку, що партійні дачі бувають лише поблизу великих центрів, щоб їх власникам легко було сполучати розкоші міського й селянського життя, — а не в глухих закутках Полісся, оподаль від залізниці...

А тим часом вечірня імла заснувала не тільки луг, де він брів на самоті із своєю валізкою, а саме небо: на зміну ясногоношній днині прийшов хмурний беззоряний вечір.

Арсенові, коли він час до часу підводив очі догори, було досадно, що немає зірок: адже тут, далеко від вогнів вечірнього міста, зоряне небо мало б розкритися йому в усій своїй величї і незміряності, а воно натомість заховалося за сірою пеленою не то юги, не то хмар...

...Осьде й дуб той кучерявий,
Вона, Боже милий...

згадалися Арсенові рядки Шевченка, коли він вийшов на галяву і побачив старого, гіллястого, величезного дуба.

Та дивна річ: замість приємного усвідомлення, що він ішов правильно, що не збився зі стежки, яка не раз завертала й роздвоювалася, що тепер уже недалеко і до вечері, і до теплої ліжка й до Лади — він відчув у душі прикрий осад, — ніби він зробив якусь помилку, котру нічим не можна направити. Таке почуття було в нього тоді, коли — років зо два тому — молода селянка з немовлям на руках на вузловій станції запитала його про якийсь потяг, він показав, навіть допоміг їй сісти, а щойно коли потяг рушив, усвідомив, що спрямував ту жінку у протилежному до потрібного їй напрямку...

Може, причиною прикрого осадку була відчужена гілка, що звисала вниз, наче ведмежа туша, чи може тіло повішеного. Арсенові навіть здалося, що та гілка чи туша стиха погойдувалася. Але це, безперечно, була тільки ілюзія: стояла цілковита тиша, безвітря, коли ніде ані листок не шелесне.

Трохи оподаль він зауважив неправильної форми білий овал, який при наближенні виявився складеним із нерівних — то більших, то менших — круглих цятко, що в них можна було скоріше вгадати, ніж пізнати, шапочки невеличких "жаб'ячих", молочного кольору, грибів. "Відьомське коло"! — згадав Арсен бабусину казку такого гриборозташування.

А може те прикре почуття спричинює білий камінь, що так нагадує голову велетня?: широке чоло, а під ним дві заглибини очодолів, а далі ніби трикутник на місці відбитого носа...

Арсен зупинився й поставив валізу. Та це ж відкриття: урочище Блудове — а Блуд поганський божок, що збиває з дороги запізнілого мандрівця, заводить у трясовину, у хащі, звідки немає виходу... Від цього ж і село Переплуті — Пере-Плуті, адже Плут це ж глухий варіант цього самого імени: як блющ і плющ, баркан і паркан, блювати й плювати (уже з різним значенням)...

Обійшов камінь довкола, і з кожного боку на нього дивилося щораз інше обличчя древнього ідола. Мабуть, це залишки поганського капища: і цей дуб, що його досі не зрубали на господарчі потреби, і цей камінь, що його мусили, напевно, привезти за кількадесят кілометрів, бож навкруги лише ліс та болото...

— Завтра треба обов'язково сюди повернутись, — у голос подумав Арсен — і луна, як десять хвилин перед тим той недлюдський регіт, повторила:

— повернутись, нутись, утись...

Арсенові стало млосно на серці: тьфу, яке па-

скудство, таке відлуння; досі луна в його уявленні була чимось легким, жартівливим, як соняшний зайчик, а тут воно пригнічує, майже лякає...

Він засвітив сірника і глянув на годинника: стрілки майже злилися — показували за десять десяти.

Отже, завтра, о десятій ранку — рівно через дванадцять годин, — продовжував він снувати перервану думку, — я прийду сюди з метром, зміряю й занотую... Шкода, що нема фотоапарата... Оце буде сенсація: ще одно похристиянське капище!

Це казав йому здоровий глузд: наукове відкриття, успіх, поздоровлення... звичайно, дисертація обійдеться без мітологом: вистачить і цієї знахідки!

Але щось глибше й сильніше від усякого глузду настійно стискало його серце, сповнювало глухою тривогою, передчуттям чогось недоброго.

Долаючи це незрозуміле передчуття, Арсен бадьоро й легко пішов ліворуч — як казала йому Лада, ще раз, і ще раз ліворуч...

Дорогою Арсен пригадував, що кажуть про Блуда чи Переплуту середньовічні пам'ятки нашої полемічної літератури, спрямовані проти залишок паганізму. Ось у "Слові, како погані кланялися ідолом"... як там було...

"Тім же богом треби кладуть і творять і словенський язык: Вілам і Мокоші, Диві, Перуну, Хорсу, Роду і Рожаницам, Упирем і Берегиням, і Переплуту, і верьтается пьють ему в розіх. І огневі Сварожицю моляться, і навам мовь творять..."

"...і Віли, їхже числом тридесяте сестрениць, глаголють окаяньнии невігласи і мнять богинями..." — ні, це не звідти. Десь ще було про Переплуту... Ага... Ще в переробці "Слова отця нашого Іоанна Златоустого":

"...вірують в Стрибога, Дажьбога і Переплуту..."

Мабуть, не такий уже малий був той Блуд-Переплут, коли його ставлять поруч із Дажьбогом...

Зненацька він зауважив, що десь загубилася стежка: не то впірнула в зарості, не то просто зійшла нанівець, розтанула, зникла, як зникають річки у пісках Кара-кумів.

Але він тримався краю заростів, старанно обминаючи чагарі, кожен раз із лівого боку, як було йому сказано.

Ліворуч були рідкі самотні кущі — праворуч непрохідна стіна із глоду й заплетеної хмелем ліщини, крізь яку і вдень було б тяжко продертися...

Аж ось кущі розступилися, і він опинився на широкій галявині. Що за чорт! — та це ж та сама галявина, звідки він вийшов: Той самий крислий дуб з одчахнутою гілкою, що нагадує вішальника, той самий камінь з порожніми очодолами.

Щойно тепер Арсен помітив, що йде без валізи. Він її поставив біля каменю, а потім, у захваті від свого відкриття, напевно, забув. Мабуть, вона там і стоїть, де він її поставив.

Що ж таке свобода?

Та ні біля каменю, що його Арсен пильно оглянув зусібіч, ні біля вузлуватих, мов пальці велетенського скелета, коренів дуба валізи, однак, не було.

Лежав натомість налігач з готовою петлею на кінці — та сама мотузка, з якою Лада йшла йому назустріч — нібито, щоб зустріти худобу.

Таж це вона його наокільно назвала худобою, а він, дурень, не зрозумів... Ну, дівчина... А тепер вона виходила до дуба, забрала валізку і на знак, що це була вона, а не хтось інший, лишила свою мотузку...

Тільки чому вона його спрямувала у протилежному напрямку?

І як він не догадався, що це черговий жарт з її боку, що просто вона випробовувала його кмітливості: чи він помітить протиріччя в її вказівках, чи не помітить.

А суперечність — він щойно тепер усвідомив — була потрібна. Насамперед: її житло десь за яром, за прірвою, "по той бік безодні", а вона його спрямувала туди, де він ішов увесь час по рівному, і не тільки проваль чи безодень, а навіть звичайних видолинків не переходив.

Також ясно, що коли йти здовж краю поляни у один котрийсь бік — байдуже в котрий, то з математичною точністю повернешся до вихідної точки.

Нарешті, порада завертати щоразу ліворуч суперечить тому, що її дім, за її ж таки словами, десь із правого боку...

Але неже їй становить приємність, що він, і без того стомлений цілоденною мандрівкою, проблукав іще — він знову засвітив сірника і глянув на годинник — іще сорок хвилин: тепер пів на одинадцятку.

Та як би там не було, вдруге ліворуч він не піде: напам'ятки, потемки, спуститься в яр і видапається на той бік. На той бік безодні...

Напевно, десь є прихована стежка, що туди провадить... А якщо й ні, то він пройде навпростець, не вікувати ж тут під цим Блудовим де-ревом!...

— і в пам'яті зненацька, мов живий, прозвучав голос бабусі:

"хто навпрошки ходить, дома не ночує..."

І нараз, ніби у відповідь цій пересторозі, в галуззі дуба, просто над головою Арсена, вибухнув дикий, нелюдський регіт. І луна на сто голосів повторила його й завмерла.

Арсеном аж тріпонуло.

Але він опанував свої нерви: та це ж сова! А, може, це й не сова, а шалапутна Лада! — дівчина-лісовичка, заховалася між гілляччям — адже на дерево досить легко вилізти, навіть поночі, — і лякає його совою?...

Було тихо й темно, лише світляки час до часу пролітали в повітрі або значили на мить світляною цяткою якийсь листок чи билинку. Іноді та крапка зупинялася в невидимому павутинні, і ставало якось моторошно від знаття, що це вже посмертне світло. Ніби хтось умер, а око дивиться.

(Закінчення в наступному числі)

У ці дні, коли в нас ідуть сперечання навколо марксистських догм, особливо актуальним стає філософське питання: що ж таке свобода?

"Свобода — одне з найстаріших понять, що їх виробило людство, і які стали предметом дискусій, — пише французький соціолог Жан Фурастьє. — І все таки це поняття лишилося поки що неясним, і сперечання про нього тривають.

Більше того, в наші дні стало безсумнівним: що проблема свободи стоятиме перед людьми доти, поки існує людство. Адже свобода не таке поняття, що його можна визначити раз на завжди. Вона є безперервним рядом розвиткових станів, різним для різних людських спільнот, націй і часів.

Можна визначити свободу як здатність індивідуально діяти у відповідності з тими властивостями, якими наділена жива істота, тобто без примусу збоку іншої істоти. Кожна жива істота (при чому не лише людина) повинна мати якусь свободу і має її. Повне позбавлення свободи — це смерть, стан, у якому жива істота зникає, коли вона не може виконати якийсь акт або задовольнити якусь свою потребу.

І навпаки, всяке життя, всяке існування завбачає наявність свободи. Ця свобода може бути і дуже широкою, і дуже вузькою. Вона пов'язана з кожним етапом еволюції роду; вона притаманна кожній частині або всій спільноті, кожній особистості, кожному вікові, кожній індивідуальній ситуації особи в групі.

Таким чином, кожна комаха, навіть кожен мікроорганізм вимагають для свого існування певного діапазону свободи, царини, в якій вони можуть здійснювати свої біологічні функції. Свобода, що потрібна собаці, інша, ніж та, що потрібна горбцеві, а ластівці потрібна свобода зовсім відмінна від потрібної курілці.

Трирічна дитина не відчуває шкоди, завданої їй заборонами виїжджати за кордони держави або читати якогось автора. Свобода, "природна" для робітника минулого сторіччя, цілком відмінна від свободи, потрібної робітникові нашого сторіччя, який працює менше годин на добу, має середню освіту, більше заробляє.

Кожен представник роду має особливий генетичний код. У біологічну особливість соціальне середовище приносить свою соціальну особливість. У людини ця двоїста особливість яскраво виявлена. Вона пояснює той факт, що, незважа-

ючи на те, що хоч поняття свободи всюди існує, а потреба вільної дії мислі завжди відчувається як необхідність, проте немає великої подібності між тією свободою, якої потребує яке-небудь примітивне плем'я, і свободою, що потрібна англійському інтелігентові або нам з вами.

Здатність діяти, вирішувати, мислити — найважливіші чинники, що визначають поняття свободи. Те, що неможливо для живої істоти, перебуває поза межами її свободи. Не можна позбавити свободи kota, заборонивши йому читати газети.

Так само не можна уявити собі, що читання творів Солженіцина могло б бути виправдано зворотною в наші дні. Як тільки якась дія стає неможливою для живої істоти, заборона її стає актом позбавлення свободи.

Розширення можливостей людини, обумовлене прогресом техніки, розширює царину свободи. Але все те, що можливо, не може бути реалізоване в дійсності. Жива істота натрапляє на два види обмеження своїх можливостей виявляти себе в дії. Я не можу бути одночасно в двох різних містах. Час обмежує мою свободу. Простір, будучи основою нашої свободи, разом з тим і обмежує її: в певний час ми можемо бути лише в одній точці цього простору. Всяка жива істота повсякчас відчуває і свою свободу, і потребу в свободі, і її межі.

У тварини конфлікт "свобода-примус" розв'язується в інстинктивній поведінці, яка приводить до боротьби та закінчується скоренням або загибеллю. У первісної людини конфлікти розв'язувалися переважно завдяки ритуалам та звичаям. У людини з перевагою "неоцефальних" рис концептуальне мислення поборює "палеоцефальні" риси. У неї свобода обмежується, з однієї сторони, моральними правилами, а з другої, — адміністративними, юридичними та політичними наказами.

Обмеження першого типу — ті, що їх група або особистість визначають самі для себе без примусу збоку політичної влади, лише шляхом висновку зі спостережень над людським буттям. На основі моралі людина — в самій собі й через себе — обмежує свою свободу так, щоб не порушувати свободу інших живих істот, і тим самим зберігати й розвивати економічні, соціальні й політичні інституції, потрібні для спільного життя людей.

У наших складних спільнотах право, закон і правила другого типу не лише корисні, але й потрібні для існування підприємств, адміністрацій, націй і держав. Політичні й адміністративні обмеження свободи надолужують недостатність моральних стимулів, моральної концепції. Це їх виправдана мета.

Але регламентація політичного походження неухильно супроводжується великими вадами. Ці регламентації виробляються адміністративними інституціями, які щораз більше спеціалізуються і щораз менше здатні мати єдине уявлення про світ і суспільство. Крім того, ці інстанції, державно-політичні установи, створюються певними організаціями, які забезпечують привілеї лише для окремих груп людського суспільства. А ці привілеї можна досягнути лише насильним обме-

женням свободи решти суспільства або частковим позбавленням маси людей тієї свободи, на яку вони мають право завдяки рівневі своєї свідомості.

Державно-політичні установи швидко перетворюються на бюрократію. Вони множаться, заплутують людей у різних схемах, нібито побудованих для досягнення більш-менш досконалої раціональності. В дійсності ці схеми стають щораз більше незв'язаними між собою й суперечливими, навіть взаємоперешкодними. Вони мають тенденцію кам'яніти, не обновляючись. Ці процеси ми часто спостерігаємо.

Регляментація потрібна. Але вона не повинна бути знаряддям в руках однієї політичної партії, в руках однієї упривілейованої верстви населення. Стаючи диктатурою, вона приводить до суперечного людській природі, позбавляє її життєво потрібної свободи, без якої людина неспроможна задовольняти свої насущні потреби. Відбувається акт духовної смерті людини як живої істоти.

Всяка насильна й установлена в інтересах "еліти" регламентація, звичайно, не пристосована до врахування різноманітності ситуацій і особистостей. Ми знаємо, що марксистська система регламентацій побудована саме на нехтуванні природних потреб людських особистостей; вона нав'язує їм єдину обов'язкову систему мислення, намагається зрівняти їх у неповноправності під керівництвом провідної олігархії, як це ми бачимо в СРСР. А тотальна свобода керівної партійної еліти тотожня максимальній несвободі рабів держави.

А про те, як досягти максимальної можливої свободи для всіх, — іншим разом.

П. ГРЕСЬ

ЗВЕРНЕННЯ О. В. РОМАНЮКА

Священик о. Василь Романюк, засуджений совєтським "судом" на 10 років каторги, звернувся до ватиканської газети з листом, у якому викриває ярмо, накинута підсовєтській Церкві комуністичним режимом, та звертається до світової громадськості з закликом підтримати боротьбу віруючих українців за свободу релігії, за звільнення і православної, і католицької українських церков від диктату комуністичних насильників.

В іншому своєму листі о. Василь виступив на захист ув'язнених євреїв, зокрема Е. Кузнєцова, кинутого в концтабір тільки за бажання вернутися на землю своїх предків.

ВІДВАЖНА УКРАЇНКА

Українка Олена Бойко, що вийшла заміж за п. Сміта, разом із своїм чоловіком на невеликому вітрильному судні перепливла Атлантичний океан. З Вірджинії до Азорських островів вони пливли 21 день, а з Азорських островів до Гібральтара — 9 днів. Зараз вони відпочивають в Іспанії, готуючись до дальшої плавної.

Багатокультурність - основна політика

Програмна промова міністра Н. Кафіка

Багатокультурність ні в якому разі не являє собою символічної програми. Вона й залишиться надалі як "абсолютно фундаментальна політика, що має зумовлювати єдність нашої країни" — каже п. Норман Кафік, новопризначений канадський міністер, що має відати справи багатокультурності.

У своїй промові, виголошеній недавно на бенкеті Ліберальної Асоціації "Йорк-Схід" у Торонто, п. Кафік говорив на актуальні теми економіки, безробіття й канадської єдності та виклав свої думки про цілі й функції багатокультурності.

Міністер Н. Кафік, добре відомий у Парламенті зі своєї сміливості, стає перед нами в своїй новій ролі як щирий канадець насамперед і як член Кабінету міністрів, повністю свідомий того, чого сподівається від нього етнічна спільнота.

У своїй часто перериваній оплесками промові п. Кафік навів слова прем'єр-міністра П. Трюдо, який підкреслив, що він призначив п. Кафіка на посаду міністра "тому, що Ви завжди сміливо кажете, що думаєте й не вагаєтесь не погоджуватися зі мною, чи з Кабінетом, чи з кимсь-іншим, коли вважаєте, що маєте підстави не погоджуватися".

Далі міністер відзначив: "Я прийняв запропонований мені прем'єр-міністром пост. Але якби прем'єр-міністер запитав мене, який саме міністерський пост я прийняв би з найбільшою охотою, я відповів би, що саме цей".

Безробіття, сказав далі міністер, є серйозною й загальною проблемою, яка може зашкодити самій душі тих людей, які позбавлені змоги продуктивно працювати в суспільстві. Але він додав до цього, що в Канаді "ми створюємо щороку відсотково більше місць для праці, ніж у будь-якій іншій країні... Ми не зазнали невдачі у працевлаштуванні, навпаки — ми домоглися видатних успіхів"... Майже в кожній професійній царині, в громадській службі, в шкільній справі, в усіх галузях промислової праці, кваліфікованої й некваліфікованої навряд чи можна знайти якусь галузь людської діяльності, де б ви не заробляли за годину, за день, за місяць значно більше, ніж будь-хто в Сполучених Штатах".

Вияснюючи мету свого департаменту, міністер відзначував: "Культури являють собою живі організми, бо люди хочуть зберегти їх, і якщо б ми щороку витрачали мільярд доларів на те, щоб ці культури викоринити, ми не змогли б цього до-

сягнути, і я певен, що пара мільйонів доларів або п'ять чи десять мільйонів доларів теж не змогли б їх підтримувати. Вони існують тому, що люди потребують їх".

Міністер вбачає свою роллю в справі багатокультурності в тому, що він має бути речником етнічних груп з осягненням позитивного впливу на всі урядові вирішення і в Кабінеті міністрів, і скрізь, де вони робляться.

Одне із своїх завдань він бачить у тому, щоб запевнити всім канадцам однакові права на призначення до федеральних урядових бюро, судових інституцій і т. д. тому, що коли люди з різних етнічних походженням не матимуть нагоди служити своїй країні, вони не любитимуть цю свою країну, і ми як нація багато втратимо, якщо не дамо їм такої нагоди.

Міністер дуже вдало визначив своє розуміння свободи за канадським зразком: "Якщо свобода має взагалі якесь значення, то це значення полягає в тому, що ми в Канаді маємо право зберігати свої етнічні традиції і дозволяємо їм проквітати у нас і робити нас унікальними в тому, ким ми є, а потім, ставши такими, бути спроможними разом з усіма іншими групами нашого суспільства жити як рівноправні партнери в тій самій нації, до якої ми належимо".

"Є в нас люди, які не розуміють того, що ми живемо в двомовній країні — і що я підтримую

Казковий край - Шанґрі - Ла.

В одному з попередніх чисел "Нових днів" була занадто коротка й неясна згадка про дивний, казковий край Шанґрі-Ла. Хочу розповісти нашим читачам про нього трохи більше.

Чудова долина "Шанґрі-Ла" знаходиться далеко від цивілізованого світу. Свого часу був написаний фантастичний роман Джеймсом Гільтоном. У цьому романі "Загублений обрій" описується ця долина, але лежить вона десь у Тибеті.

"Загублений обрій" описує життя у монастирі. Монастир оточений звідусіль високими горами. Тут ченці-капуцини живуть у повній ізоляції від сучасного світу, але вони поряд з молитвами вивчають тригонометрію та слухають твори Моцарта.

Воєнні події вирвали цю назву "Шанґрі-Ла" зі сторінок роману й винесли її на сторінки часописів. Сталося це так:

всіма фібрами моєї душі — проте в нас немає двокультурної нації, а є багатокультурна нація. Жодна культура в нашій країні не є значнішою, ніж будь-яка інша, і наш уряд признає це особливо. Ми являємо собою перший у світі уряд, що провадить таку політику мозаїки".

Промовляючи на тему національної єдності, міністер знову торкнувся суті справи: "Проблема національної єдності не є легальною проблемою, вона — політичне питання... тому що жодна країна не творитиме єдності, якщо не хотітиме її... реальний факт... Мені байдуже, що хтось скаже, в тому числі й Рене Левек, якщо канадський народ усвідомить, що нам ліпше бути двомовною нацією, багатокультурною нацією, працюючи спільноту, в якій нам ліпше і економічно, і соціально, і політично, і лінгвістично. Нам ліпше в кожній ситуації, яку ви тільки можете собі уявити. А нарізно нам ліпше не буде... Це є битва за серця й уми канадців, за їх національну єдність".

"Отже, я думаю, що це питання взаємин, питання потреби попросити французів лишатися з нами, тому що, на нашу думку, їм буде краще. Ми можемо гарантувати їм це. Звільнившись від усіх побоювань і турбот, ми зможемо знову стати до спільної праці й відтворити націю, яку ми успадкували і яку ми зможемо передати в спадок своїм дітям".

Дейвід Колленет, федеральний член Парляменту, представник "Йорк-Схід" у Торонто, у вступному слові висловив свій оптимізм, кажучи, що "ми не повинні вдаватися в песимізм, бо наша країна є однією з найщасливіших і найбагатших країн світу. Ресурси наші величезні і ми здатні подолати всі наші економічні труднощі".

Витискаючи японців з Нової Гвінеї, американські й австралійські війська потребували аеродрому десь близько лінії фронту. Шукаючи для нього місця серед гір, американський пілот помітив з повітря довгу долину, оточену кільцем високих гір, шпилі яких були повиті хмарами. Коли він влетів через відтулину в горах у долину, його очам відкрилася незвичайна картина.

Обабіч повноводної річки чепурними картинами лежали культивовані лани й городи. В тіні дерев ховалися сотні круглих хатин, подібних до грибів. На полях стояли сторожові вежі, з яких тубільці пускали стріли в літак. Тут, як видно було з усього, жило якесь плем'я, ізольоване від усього світу, що ніколи не бачило білих людей.

Ця незвичайна долина полонила фантазію американців. У столиці Нової Гвінеї виник клуб "Шанґрі-Ла", члени якого обов'язково мали пролетіти в літаку над долиною, що її два військові кореспонденти назвали, за романом Гільтона, Шанґрі-Ла. Ця назва прижилася.

Перельотів над долиною було зроблено чимало, але один з них закінчився не так щасно, як інші. Літак, що влетів у гори 13-го травня 1945 року, раптом потрапив у тропічну грозу й упав на схил гори в джунглі. З групи пасажирів, у складі якої було 18 військовиків і 8 медсестер, залишилися живими троє дівчат та два чоловіки. Дві дівчини незабаром умерли від обпиків.

Тих, що вижили, знайшли тубільці й вивели їх на галявину. На третій день їх побачили з літака, висланого на розшуки. Їм скинули ліки, харчі й радіо. На шостий день до них спустилися на парашутах медики, потім інші парашутисти, щоб приготувати місцину для посадки планерів. Коли ховали мертвих, над долиною літав літак із священниками, які вели заупокійну службу через радіо. Тубільці з жахом спостерігали все, що творилося в їхній долині...

Рятувальники вирішили буквально вирвати планер з долини в повітря. На приготований майданчик сів великий планер, що прибув з міста з буксирним літаком. Крім того, в повітрі носилися метеорологічний літак та літак з кореспондентами.

На два стовпи була підвішена петля з найлонового мотуза, кінець якого був прикріплений до планера. З буксирного літака звисав тисячोфуттовий металевий трос з великим гаком на кінці. Маневр, що його вирішили зробити, був дуже трудний, і ніхто не міг поручитися за його успіх. Коли стофуттовий мотуз розтягнувся до трьохсот футів, планером кинуло, наче з рогатки, й він швидко піднявся в повітря та за буксирним літаком просмикнувся через відтулину в горах. Операція пройшла з повним успіхом.

Населення Шанґрі-Ла вернулося до свого звичного життя. Більше білі люди його не турбували...

Пилип ВАКУЛЕНКО

**"НОВІ ДНІ" ЧЕКАЮТЬ ВАШИХ ПОРАД
І ДОПИСІВ НА РІЗНІ ТЕМИ
НАШОГО ЖИТТЯ!**

Безпечніше їздження снігомобіль починається курсами водіїв

Це є те, що Онтаріо
поручає для
безпеки снігомобілів

Їзда змоторизованими саньми стала одним із способів життя канадійців, тому, що це є здоровий та приемний спорт. Це також не раз конечність комунікаційна для віддалених околиць від битих шляхів та під час наглих потреб.

Тепер їзду снігомобілем можна вивчити від фахівців через:

the Driver Training Course offered by the Ontario Federation of Snowmobile Clubs (OFSC) in conjunction with the Ontario Safety League and your Ontario Ministry of Transportation and Communications.

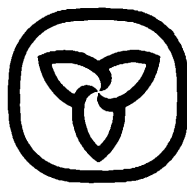
Курс є призначений для молоді 12 до 15 років життя та осіб понад 16 років, що не мають права їзди автом. Випускники одержують довідку, що їй треба ще завіриту як снігомобільний дозвіл (лайсенс) в будь-якому "МТС" іспитовому центрі за оплатою \$2.00.

За детальними інформаціями звертайтесь:

**Driver Training Course, contact
OFSC Driver Training Office,
R.R. # 1, Jordan Station
Ontario L0R 1S0
Telephone (416) 562-4922.**

Безплатний підручник

Дістаньте собі безплатний підручник "Підручник снігомобіля" із всіма правилами й інформаціями, знаками та інформаціями про курс для водіїв. Все це одержите в "МТС", почавши з другої половини грудня.

**James Snow,
Minister of Transportation
and Communications**

William Davis, Premier

Province of Ontario

ВАЖЛИВА ВИМОГА

Делегації США, Канади та 14 інших країн, що беруть участь у Београдській конференції для перевірки виконання Гельсінських угод, у двох своїх резолюціях вимагають офіційного визнання громадських груп в СРСР, створених для нагляду над виконанням цих угод. Вони включають також вимогу дати цим групам право прилюдно виступати із своїми висновками.

Советська делегація докладає всіх сил, щоб звести конструктивну працю конференції напівець.

БОРЦІ ЗА СВОБОДУ ЗАПИТУЮТЬ...

На Заході одержано з запізненням меморандум Української групи нагляду за виконанням Гельсінських угод, у якому наші борці за свободу запитують:

"Як могло статися, що Україна не була запрошена на форум народів у Гельсінкі? Чому ніхто з учасників цієї наради не помітив її відсутності? Адже Україна є рівноправним членом Об'єднаних Націй".

Справа в тому, що для західних дипломатів СРСР це та сама Російська імперія, й вони рахуються не з паперовими деклараціями, а з фактичним станом речей.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

ДЛЯ ВСІХ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ НА ЕМІГРАЦІЇ

Петро ВОЛИНЯК

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи — Четверте видання.

Ціна 1.50 дол.

Петро ВОЛИНЯК

ЛАНІ

Читанка для 4-ої класи — Четверте видання.

Ціна 1.50 дол.

Петро ВОЛИНЯК

ДНІПРО

Видання друге — Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна 2.00 дол.

Дмитро КИСЛИЦЯ

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 1

Фонетика й морфологія. Сьоме видання.

Ціна 3.00 дол.

Іван БЕРЕЖНИЙ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Початкова граматики української мови ч. 1.

Ціна 1.50 дол.

Замовляти в адміністрації "Нових днів".

ВІРМЕНИ ПРАГНУТЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У Самвидаті поширюється "Звернення Національної об'єднаної партії Вірменії", до якого приєдналися й невірменські дисиденти, зокрема українці Семенюк, Чорнозіл і Стус. Це звернення ставить вимогу національної незалежності для нині підсоветської Вірменії, а також підтримує національно-визвольні прагнення інших підсоветських народів.

ВИСТУП УНІЯТСЬКОГО ПЕРВОІЄРАРХА

У Римі на трибуні Сахарова, що викриває злочини советського режиму, виступив глава Римокатолицької (уніятської) української церкви Йосиф Сліпий, який розповів про переслідування українців-католиків на підсоветській Україні, та нагадав про розгром Української автокефальної православної церкви.

АМЕРИКАНСЬКИЙ КОНСУЛЯТ У КИЄВІ

Як відомо, американці домовилися з советчиками про відкриття американського консульства в Києві. Але советчики не спішать. Хоч самі вони вже готують будинок у Нью-Йорку для свого нового консульства, проте відтягають перебудову будинку для американського консульства, заявляючи, що на ремонт його треба буде... 28 місяців. Тим часом американці живуть у готелі "Москва", не маючи належних умов для консульської роботи.

АРХЕОЛОГІЧНА ЗНАХІДКА

На Україні в Краснолиманському районі розкопано поселення кам'яного віку. Знайдено керамічний посуд, кам'яні ножі, сокири, накінецьники для стріл. У цьому ж районі знайдено поселення з епохи бронзи; викопано й знаряддя праці стародавніх рільників: крем'яний серп. Знайдено також шматки залізної руди, з якої роблено фарбу.

ТРОХИ ПРО ДОВЖЕНКА

Я й мій чоловік, обоє історики-музеологи, були добре знайомі з кінорежисером О. Довженком, про якого недавно писав у листі до редакції Л. Карпенко. Ми працювали разом з Довженком у київських музеях, експонатами яких він користувався для своїх фільмів.

Наші перші зустрічі відбулися в будинку В. Г. Кричевського, а потім у музеях. Довженко консультувався у академіка директора Музею ім. Шевченка М. Ф. Біляшевського, В. Г. Кричевського, будівника-архітекта Полтавського музею, й інших мистецтвознавців і істориків.

Довженко у своїх фільмах увічнив полтавське село Яреськи, користуючись етнографічними матеріалами і села і музеїв. Він домігся того, щоб у фільмі брали участь селяни, а не актори-чужинці, як тепер там робиться. Довженко справляв враження людини доброї і щиро залюбленої в нашу батьківщину.

Любина Терещенко
Штат Нью-Йорк

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOW! DNI
Box 126, Postal Station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ НОВІ ВИДАННЯ

- АНТИЧНЕ МИСТЕЦТВО В МУЗЕЯХ УКРАЇНИ.** Альбом. Розпочинає серію "Світове мистецтво в музеях України". В альбомі представлені найкращі зразки античного мистецтва 7-го ст. до Н. Е. — III-го ст. Н. Е., які зберігаються в різних музеях України. Мистецтво, Київ, 1977. \$19.50
- АРХЕОЛОГІЯ.** Вип. 20. 1976 рік. Республіканський Міжвідомчий збірник. "Наукова Думка", Київ 1976, стор. 105. 2.35
- АРХЕОЛОГІЯ.** Вп. 21. 1977 рік. "Наукова думка", Київ 1977, стор. 111 3.35
- Бліфельд Д. І. ДАВНЬОРУСЬКІ ПАМ'ЯТКИ ШЕСТОВИЦІ.** "Наук. Думка", Київ 1977, ст. 229 5.95
- Винокур І. С., Тимошук Б. О. ДАВНІ СЛОВ'ЯНИ НА ДНІСТРІ.** Історико-краєзнавчі нариси. "Карпати", Ужгород 1977, стор. 109. 0.60
- Вільде Ірина. СЕСТРИ РІЧИНСЬКІ.** В 2-ох томах. Том 1, 2. Роман: Події відбуваються в 30-их рр. 20 ст. на Західній Україні, окупованій у той час Польщею. В центрі твору — історія родини священика Річинського. "Дніпро", Київ 1977. Ціна за 2 томи 15.00
- Конан Дойл А. ОПОВІДАННЯ ПРО ШЕРЛОКА ХОЛМСА.** Переклад з англійської. "Веселка", Київ 1977, стор. 191. 1.20
- ПІСЛЯ ДЗВОНІВ — ТИША.** Зарубіжні романи. Рад. Письмник, Київ 1976, стор. 452. 4.00
- ШЕВЧЕНКО ТАРАС.** Альбом. "Мистецтво", Київ 1976, стор. 349. 20.95

Пишіть за списками книжок і пластинок

Замовлення більше \$15.00 крамниця оплачує за пересилку. Пошта за одну пластинку в Канаді 50¢, за кожну додаткову 20¢. В США 75¢, а за кожну додаткову — 25¢.

В Онтаріо просимо додавати 7% сейл текс.

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату. Слід вказувати ім'я автора та назву книжки.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto 3, Ontario, Canada

Tel.: 532-8928